

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pěší pluk č. 2 Jiřího z Poděbrad v posádkovém městě Litoměřice mezi lety
1918–1938

Infantry regiment nr. 2 of Jiří z Poděbrad in garrison town of Litoměřice from
1918 to 1938

Jonáš Strnad

Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis a společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

2022

Místopřísežné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci na téma *Pěší pluk č. 2 Jiřího z Poděbrad v posádkovém městě Litoměřice mezi lety 1918–1938*, vypracoval samostatně s pomocí zdrojů uvedených v přiloženém seznamu.

Litoměřice 2. září 2022

Podpis:

Poděkování:

Tímto bych rád poděkoval panu Mgr. Dušanu Foltýnovy za jeho odborné a trpělivé vedení při vypracování mé bakalářské práce. Mé díky patří také panu Pavlu Ondrákovi, který mi umožnil v mé práci použít fotografii z jeho soukromé sbírky a poskytl mi cenné rady při vyhledávání sekundární literatury. V neposlední řadě chci také poděkovat pracovníkům Vojenského ústředního archivu za jejich ochotu při sběru pramenné základny pro mou práci.

Jonáš Strnad

ANOTACE

Bakalářská práce si klade za cíl zmapovat historii 2. pěšího pluku Jiřího z Poděbrad mezi lety 1918 až 1938. Zvláštní zřetel bude také kladen na to, jak tento vojenský útvar ovlivňoval život v Litoměřicích, kde byl dislokován. V úvodních kapitolách práce bude jen velmi stručně popsána historie Litoměřic jako posádkového města. Nutné bude také ozřejmit, jak Litoměřice přivítaly vznik Československé republiky v Litoměřicích a jak ovlivnil česko-německé vztahy. Další kapitoly se již budou plně věnovat celkové historii 2. pěšího pluku a jeho vlivu na život v Litoměřicích.

KLÍČOVÁ SLOVA

Litoměřice, pěší pluk, Československo, armáda, posádkové město

ANNOTATION

The aim of the bachelor thesis is to map the history of the 2nd Infantry Regiment of Jiří of Poděbrady between 1918 and 1938. Special attention will also be paid to how this military unit influenced life in Litoměřice, where it was stationed. The introductory chapters of the thesis will only very briefly describe the history of Litoměřice as a garrison town. It will also be necessary to describe how the establishment of the Czechoslovak Republic in Litoměřice and the related Czech-German relations took place. Other chapters will deal with the overall history of the 2nd Infantry Regiment and how it influenced life in Litoměřice.

KEYWORDS

Litoměřice, infantry regiment, Czechoslovakia, army, garrison town

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Počátky Litoměřic jako posádkového města.....	4
3	Vznik Československa v Litoměřicích.....	6
3.1	Národnostní situace ve městě	7
4	Vznik československé armády	8
5	Pěší pluk č. 2 Jiřího z Poděbrad	9
5.1	Legionářská minulost pluku	9
5.1.1	Formování čs. legií v Rusku	9
5.1.2	Vznik a vývoj 2. střeleckého pluku čs. legií na Rusi.....	10
5.2	Unifikace vojska a vytvoření 2. pěšího pluku Jiřího z Poděbrad	13
5.3	Vojenské úkoly pluku v době míru	14
5.3.1	Manévry v létě 1921	15
5.3.2	Mobilizace v říjnu 1921	16
5.3.3	Závěrečné cvičení 1929	18
5.4	Velitelé pluku	19
5.4.1	Antonín Bohumil Hasal	19
5.4.2	Josef Tomeček	23
5.5	Pěší pluk Jiřího z Poděbrad v kritických dnech roku 1938	24
5.5.1	Organizace československé armády od počátku 30. let do roku 1938	24
5.5.2	Pluk v rámci II. armádního sboru během mobilizace	27
5.5.3	Ze vzpomínek plk. Tomečka na rok 1938	28
5.5.4	Vojáci litoměřické posádky v propagandě nacistického Německa	29
6	Československá armáda v Litoměřicích	31
6.1	Vojenské útvary a velitelství umístěné v Litoměřicích	31
6.2	Armáda a společenský život v Litoměřicích	31
6.2.1	Den vzniku Československa 28. října	32
6.2.2	Oslavy založení pluku	34
6.2.3	Výročí narození prezidenta Masaryka	36

6.2.4	Divadlo v podání litoměřické posádky	37
6.3	Vnímání armády německým obyvatelstvem	38
6.3.1	Výtržnosti ½ praporu 8. střeleckého pluku.....	39
6.3.2	Výtržnosti 26. března 1920.....	40
6.3.3	Výtržnosti čs. střeleckého pluku č. 2.....	41
7	Září 1938 v Litoměřicích	42
8	Další vývoj 2. pěšího pluku a Litoměřic jako posádkového města.....	43
9	Závěr	44
10	Seznam použitých informačních zdrojů.....	46
11	Seznam obrazových příloh.....	48

1 Úvod

Jako téma svojí bakalářské práce jsem zvolil „Pěší pluk č. 2 Jiřího z Poděbrad v posádkovém městě Litoměřice mezi lety 1918–1938“. Vymezené časové období je dobou existence takzvané první republiky, kterou většina laické veřejnosti vnímá z pohledu „velkých dějin“ jako to krásné až idylické období naší historie, které přineslo českému národu alespoň na jistou chvíli svobodu a právo na sebeurčení. Do jisté míry je to samozřejmě pravda, protože pokud se podíváme na následující historické události¹, které Československo postihly, můžeme zmiňované období brát jako relativně klidné a svobodné. I mladá republika však měla své problémy a bylo jich mnoho. Ne všichni obyvatelé českých zemí, Slovenska a Podkarpatské Rusi byli se vznikem nového státního celku zprvu spokojeni. Jednalo se především o německé a maďarské menšiny, které byly na území ČSR velmi početné. Své hranice si museli Čechoslováci nejdříve uhájit. Důležitou roli při plnění tohoto úkolu sehrála nově vznikající československá armáda, o jejímž vzniku a vývoji podrobněji pojednávají následující kapitoly. Armáda byla pro první republiku důležitá nejen v době jejího vzniku a při osudných dnech v září roku 1938, kdy její stav činil až 1 100 000 mužů², ale stala se pevným pilířem státu po celou dobu jeho existence. Důvodem je zřejmě skutečnost, že armáda existovala v podobě čs. legií už dávno před vznikem samostatného československého státu.

Právě československé vojsko hraje v mé práci velmi důležitou roli. Místo abych ale zkoumal historii armády jako celku, rozhodl jsem se konkrétně zaměřit na dějiny 2. pěšího pluku Jiřího z Poděbrad, který byl po většinu sledovaného období dislokován v Litoměřicích. Důvody k tomuto užšímu vymezení tématu jsou vcelku jasné. O meziválečném čs. vojsku bylo sepsáno již mnoho kvalitních monografií a určený rozsah bakalářské práce jim ani zdaleka nemůže konkurovat. Ostatně to ani není mou ambicí. Důvodem, proč jsem se rozhodl právě pro tento vojenský útvar, je fakt, že já sám pocházím z Litoměřic a historie tohoto krásného královského města je mi velmi blízká.

Hlavním cílem mojí práce tedy je co nejdůkladněji přiblížit historii 2. pěšího pluku Jiřího z Poděbrad, ale pozornost budu věnovat také tomu, jak jeho vojáci ovlivňovali život v Litoměřicích a jak je vnímalo místní obyvatelstvo, které bylo v této době převážně německé národnosti. S ohledem na vypjatou národnostní otázku v tehdejším Československu se nelze

¹ Zde jsou myšleny zejména tyto události: podpis Mnichovské dohody (29.–30. 9. 1938), okupace zbytku Čech a Moravy (15. 3. 1939), únor 1948 a invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa (21. 8. 1968).

² ŠRÁMEK, Pavel. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932–1939*. Praha: Mladá fronta, 2008, str. 87. ISBN 978-80-204-1848-7.

vyhnout ani této tematice. Abych došel k tomuto cíli, rozhodl jsem se propojit dva přístupy zkoumání, a to popisné dějiny pluku a dějiny každodennosti. Při popisu dějin tohoto vojenského útvaru se chci zaměřit na jeho prehistorii, jednotlivé velitele, vnitřní strukturu, její proměny a na jeho bojové úkoly. Tématu, jak ovlivňoval 2. pěší pluk běžný život v Litoměřicích, jak na něj nahlíželo většinové německé obyvatelstvo a jakou roli hrál naopak pro to české, se chci věnovat z pohledu dějin každodennosti. Tady je důležité si uvědomit, že na obyvatele nepůsobili vojáci pouze prostřednictvím nějakých vojenských přehlídek či cvičení, ale do značné míry ovlivňovali i kulturní a společenský život ve městě, a proto se zde nabízí poměrně velký prostor tyto skutečnosti popsat. S pomocí dostupných archivních pramenů a odborných publikací se v mé práci snažím představit čtenáři co nejblíže události oné doby, a to z pohledu regionální historie, která je zasazena do celkového historického kontextu. Obecnější část práce je zaměřena právě na onen kontext. Jsou zde představeny počátky Litoměřic jako posádkového města, dále pak zásadní události, jako byl vznik Československa ve městě, vznik československé armády a česko-německé vztahy.

Jak jsem již zmiňoval, literatury zabývající se prvorepublikovou armádou je opravdu velké množství. Pro moji práci jsou z pohledu vojenské historie důležitá zejména díla Jiřího Fiedlera a Václava Sluky, *Encyklopedie branné moci Republiky československé*, dále pak publikace od kolektivu autorů *Vojenské dějiny Československa III. díl (1918–1939)*³ a v neposlední řadě kniha Pavla Šrámka *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932–1939*. Z těchto uvedených prací čerpám zejména obecné informace o vzniku, vývoji a fungování československé armády jako celku. Knihu, která se stejně jako moje práce zabývá dějinami vojenské posádky ve vztahu k městu, se mi podařilo nalézt u autorů Jana Drnka a Václava Vondrovského. Práce nese název *Hoši jako květ: Příběh pluku a města 1683–2010*. Přestože kniha vypráví příběh plzeňského 35. pluku a představuje čtenáři mnohem rozsáhlejší časové období, je pro mě inspirativní v tom smyslu, jak práci strukturovat a na co se zaměřit.

Prehistorií 2. pěšího pluku, která začíná v ruských legiích, se zabývá publikace od kolektivu autorů s názvem *Kronika 2. československého pěšího pluku Jiřího z Poděbrad 1916–1920*. Kniha vzniká již roku 1926 a na její tvorbě se podíleli sami příslušníci pluku. Je to tedy neocenitelný zdroj informací o tom, jak se pluk v rámci legií zformoval, jaké byly jeho bojové úkoly, jak strastiplná byla jeho cesta zpět do vlasti a následně do Litoměřic. Protože se ve své

³ U této publikace je třeba poznamenat, že vyšla v roce 1987, a je tedy dosti ideologicky zaujatá. Při čtení je tedy potřeba oprostít se od frází jako „*Hlavním úkolem armády bylo sloužit buržoazním zájmům...*“ a zaměřit se na statistická fakta, pojmenování jednotek atd.

práci chci mimo jiné zabývat i jednotlivými veliteli pluku, nemůžu zde nezmínit dle mého názoru vynikající práci od Davida Hubeného *V pozadí a ve stínu: generál Antonín Hasal (1893–1960)*, která popisuje osudy zřejmě neslavnějšího velitele tohoto pluku. Dalším stěžejním dílem je určitě velmi rozsáhlá monografie skupiny autorů v čele s Oldřichem Kotyzou *Dějiny města Litoměřic*, která shrnuje nejdůležitější mezníky historie města. Rokem 1918 na Litoměřicku se pak o něco podrobněji, než v předešlém díle zabývá Jaroslav Macek ve své práci *Litoměřicko v roce 1918*. Jak ovlivňovali vojáci ve městě kulturní život mi do značné míry pomohla objasnit kniha Oldřicha Doskočila *Z dějin litoměřického divadla a divadelnictví*. Další použitá literatura bude zmíněna v poznámkách pod čarou a v seznamu literatury.

Sběr historických pramenů pro mou práci jsem prováděl zejména ve Státním okresním archivu Litoměřice se sídlem v Lovosicích (dále již jen SOkA) a ve Vojenském ústředním archivu v Praze (dále již jen VÚA). Ve vojenském archivu jsem čerpal z fondů: Sdružený fond Posádková velitelství, karton Posádkové velitelství Litoměřice, z fondu Velitelství pěšího pluku 2. „Jiřího z Poděbrad“ a z fondu MNO Presidium 1918–1923. Díky těmto pramenům jsem mohl nahlédnout do vojenských dokumentů a plukovních kronik 2. pěšího pluku. V archivu v Lovosicích jsem se pak zaměřil na dobová periodika, a to jak německá, tak česká, což mi umožnilo získat pohled obou národnostních skupin na jednotlivé události ve městě.

Litoměřice patřily již od svého vzniku k nejvýznamnějším městům Českého království, a proto spojení armády a tohoto města sahá až do středověku a je zde patrné i v dnešní době. Já se rozhodl zkoumat poměrně krátký časový úsek společného soužití litoměřických měšťanů a místní vojenské posádky. Přesto bylo toto bezmála dvacetileté období plné politických zvratů a událostí, které společně prožívali jak místní občané, tak vojáci. A nutno podotknout, že to nebylo vždy idylické soužití. V následujících řádcích tedy přibližuji historii jednoho pluku a města, jež jsou spolu neodmyslitelně spjatý.

2 Počátky Litoměřic jako posádkového města

Město Litoměřice se díky své strategické poloze stalo již v raném středověku důležitým obchodním a správním centrem dynastie Přemyslovců v Čechách.⁴ Právě díky této skutečnosti jsou vojenské dějiny s tímto městem spojeny prakticky už od jeho vzniku. Stálá vojenská posádka se zde však usadila až na přelomu 19. a 20. století a paradoxně k tomu nejvíce přispěl pokles významu Litoměřic jako správního centra oblasti, jež nahradilo průmyslovější Ústí nad Labem. Velký populační růst a s tím spojená masivní výstavba, která probíhala ve městě na přelomu století, tento úpadek správního významu Litoměřic vůbec nenaznačovaly. Naopak litoměřičtí představitelé si od prudkého rozvoje slibovali, že by se v budoucnu mohla jejich domovina stát hlavním centrem separovaného německého území.⁵ Německá politika se o tuto správní separaci pohraničních oblastí od zbytku Čech snažila usilovně už od poloviny 19. století. V úmyslu bylo například i přenesení německé univerzity z Prahy a dalších krajanských institucí právě do některého z center v pohraničí. Tato do jisté míry iluzorní snaha stát se jakýmsi hlavním městem českých Němců v kombinaci se soupeřením s průmyslovějšími městy v okolí podnítila další výstavbu velkých správních budov.⁶

Snaha pozdvihnout klesající prestiž Litoměřic měla úspěch pouze v jedné oblasti, a to ve vojenství. Jak již bylo zmíněno, ve městě se v průběhu jeho dlouhé historie objevovaly vojenské posádky poměrně často, ale vždy se jednalo pouze o vynucené a dočasné ubytování vojska, které Litoměřicím přineslo jen pramálo užitku.⁷ Trvalá přítomnost armády v městských kasárnách byla však pro místní měšťany i město samotné hospodářsky přínosná. Německé vedení města se tedy usilovně snažilo napomoci tomu, aby zde byla stálá posádka umístěna. V roce 1888 byl vybudován první blok zeměbraneckých kasáren a o sedm let později následoval druhý blok. Roku 1911 pak pod Radobýlem vyrostla dělostřelecká kasárna. Generální štáb C. k. armády plánoval zřídit v Litoměřicích nové zeměbranecké velitelství divize a přesunout 9. sborové velitelství z pevnostního města Josefov do Litoměřic, takže výstavba kasáren přesně zapadala do jeho širší koncepce.⁸

⁴ KOTYZA, Oldřich, Jan SMETANA a Jindřich TOMAS. *Dějiny města Litoměřic*. Litoměřice: Město Litoměřice, 1997, str. 80. ISBN 80-85433-48-6.

⁵ V této době je převážná většina obyvatel německé národnosti. Více informací o městské populaci v následujících kapitolách.

⁶ KOTYZA, SMETANA, TOMAS, str. 287.

⁷ Ohromné náklady na ubytování vojska nesla v minulosti právě hostitelská města.

⁸ KOTYZA, SMETANA, TOMAS, str. 287–288.

Město samotné se tak stalo velmi významným vojenským střediskem rakousko-uherské armády v Čechách. Tento plán vycházel vstříc nacionalistickým snahám místních německých spolků a vedení města. Už tak velmi výrazný germánský charakter Litoměřic byl umístěním stálé vojenské posádky ještě více umocněn. Tehdejší starosta dr. Funke dokonce na zasedání zastupitelstva 18. května 1905, kdy bylo přenesení 9. sborového velitelství definitivně schváleno, označil tento akt za nejvýznamnější událost v historii Litoměřic od dob ustanovení samosprávy. I v posledních předválečných letech, kdy napětí mezi evropskými mocnostmi stoupalo, dávali litoměřičtí občané najevo svou oddanost mocnářství. Například v roce 1912 se zastupitelé usnesli na finančním příspěvku pro místní vojáky a slavnostně na svém zasedání vyhlásili ochotu celého města snášet útrapy války. I samotné vypuknutí konfliktu v červenci 1914 bylo v Litoměřicích německým obyvatelstvem a vojáky německé národnosti přijato s velkým vlasteneckým nadšením. Toto nadšení však velmi rychle vystřídala hrůzná realita války, se kterou se Litoměřice seznámily již 7. září 1914, kdy sem přijel první transport raněných vojáků z fronty a brzy nato i první váleční zajatci.⁹

⁹ KOTYZA, SMETANA, TOMAS, str. 295.

3 Vznik Československa v Litoměřicích

Dramatické události spojené s koncem války a rozpadem Rakouska-Uherska nejenže překreslily mapu Evropy, ale výrazně ovlivnily také životy obyčejných lidí na venkově i ve městech. V nově vzniklém Československu existovaly početné národnostní menšiny, které se se vznikem republiky nechtěly smířit a v převážně německých Litoměřicích tomu nebylo jinak. Zpráva o převratu v Praze z 28. října nezpůsobily v českém pohraničí žádné větší pozdvižení. Místní německé kulturní a samosprávné spolky totiž předpokládaly, že jich se tato situace netýká, protože podle nich se měla jimi utvořená provincie Deutschböhmen na základě práva na sebeurčení připojit k novému státu Německé Rakousko.¹⁰ Němečtí důstojníci z litoměřické posádky se k tomuto „státu“ hrdě přihlásili a byl vydán rozkaz demobilizovat všechny české vojáky a důstojníky přítomné ve městě. Když však němečtí vojáci viděli, že Češi odchází, rozhodli se odejít také, takže ve městě zůstal jen malý počet vojáků, což možná zabránilo krveprolití. Část českého důstojnického sboru však tento rozkaz neuposlechla a vytvořila „akční výbor“, na jehož schůzi se členové dohodli, že ve městě musí za každou cenu setrvat a vytvořit podmínky pro předání moci do rukou československých úřadů. Německá správa města se tedy potýkala s akutním nedostatkem vojáků, kteří by zajistili pořádek v regionu a zabránili vojenskému převzetí Litoměřic československou správou. Neustálé hádky mezi umírněnými německými stranami a radikálními nacionalisty, špatné zásobování a čím dál častější nepokoje zoufalou situaci v pohraničí ještě umocňovaly. Zhroucení celé Deutschböhmen už bylo jen otázkou času. Československé jednotky od poloviny listopadu začaly s obsazováním pohraničních oblastí.¹¹

Důležitou roli při obsazování Litoměřic sehrála terezínská posádka, která byla na rozdíl od té litoměřické bohatě zásobena. Pokusy německých oficírů převézt tento drahocenný vojenský materiál z Terezína do Litoměřic byly však místními vlastenci z řad Sokola zmařeny. Zachráněná děla pak byla namířena na centrum Litoměřic a české vojenské velitelství v Terezíně tak mělo výhodnou vyjednávací pozici. Tato děla však reálně město ohrozit nemohla, protože do nich chyběla munice, navíc ani česká strana neměla v tuto chvíli dostatek vojáků pro bezproblémové obsazení města. Situace se změnila v noci z 8. na 9. prosince, kdy k městu přitáhlo 150 mužů 11. českého hulánského pluku pod velením setníka Luska. Ráno bylo pak místním národním výborem doručeno německé straně ultimátum o bezpodmínečném

¹⁰ SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia, 1996, str. 248–249.

¹¹ MACEK, Jaroslav. Litoměřicko v roce 1918. In: *Vznik samostatného Československa a Severní Čechy – Historický sborník Ústecka 1968*. Ústí nad Labem: Okresní archiv Ústí nad Labem, 1968, str. 75–81.

předání správy města do rukou československého národního výboru. Pokud by se tak nestalo, mělo být město zabráno silou. Litoměřický starosta dr. Watznauer i přes námitky nakonec podmínky přijal. Po těchto událostech se příslušníci německých jednotek pustili do rozsáhlého plenění vojenských skladů a musela proti nim zasáhnout Luskeho setnina.¹² Obsazování úřadů začalo dopoledne 11. prosince a v 15:00 napochodovali na litoměřické náměstí čeští vojáci pod velením majora Bárty. Poprvé tak za přítomnosti nadšených místních Čechů zahrála na náměstí československá hymna a píseň „Hej, Slované“.¹³

3.1 Národnostní situace ve městě

Litoměřice se během osmdesáti let po bitvě na Bílé hoře staly z čistě českého města městem, kde drtivou většinu obyvatel tvořili etničtí Němci. Situace se pomalu začala měnit za první republiky. Ještě při sčítání lidu v roce 1910 tvořilo německy hovořící obyvatelstvo 83,35 % městské populace. O jedenáct let později to bylo už pouze 64,83 %. Žádná velká migrační vlna Čechů do města se po válce nekonala, tudíž můžeme tento fakt přičítat jednak přítomnosti vojáků československé národnosti, ale především změně ve statistickém měření. Za Rakouska-Uherska se totiž odvozovala národnost podle obcovací řeči, nikoliv podle řeči mateřské, jak to činily úřady v Československu. Někteří Češi tedy při sčítání v roce 1910 nejspíš uváděli němčinu jako svou obcovací řeč. To bylo logické, protože mnoho z nich žilo ve smíšených manželstvích nebo pracovalo v německých firmách. Poslední sčítání lidu před okupací československého pohraničí se uskutečnilo v roce 1930 a z něj vyplývá, že ve městě žilo 58,85 % obyvatel německé národnosti a 38,05% československé národnosti. Česká národnost stejně jako slovenská se tehdy samostatně neuváděly, ale Slováci mezi civilisty ve městě nejspíše vůbec nežili. Pokud vezmeme v úvahu i okolní města, jako jsou Lovosice, Terezín a Bohušovice nad Ohří, byla celková národnostní situace v regionu poměrně vyvážená, Češi tvořili 45 % jeho obyvatel. Odhaduje se, že po Mnichovu opustilo Litoměřice více jak 6000 jeho místních občanů. Jednalo se zejména o Čechy, ale byli mezi nimi také židé a němečtí socialisté.¹⁴ Bohužel až do roku 1938 žádné další sčítání lidu neproběhlo, takže nemůžeme z určitostí říct, jaká byla přesná národnostní situace v Litoměřicích v tomto osudovém roce.

¹² VÚA Praha – sdružený fond Posádková velitelství, karta Posádkové velitelství Litoměřice – Události v Litoměřicích v době od 28. října 1918 do založení vojenské policie 18. prosince 1918.

¹³ KOTYZA, SMETANA, TOMAS, str. 300–301.

¹⁴ Tamtéž, str. 301–303.

4 Vznik československé armády

Počátky československé branné moci opravdu nebyly jednoduché. První republika sice měla svoji vlastní armádu ještě před svým oficiálním vznikem 28. října 1918, ale legionáře rozesté po celé Evropě čekala po skončení války dlouhá cesta domů. Obzvláště nejpočetnějším ruským legiím trval návrat v některých případech až dva roky. Novou armádu republiky tedy zpočátku tvořili vojáci bývalé rakousko-uherské armády, kteří se nacházeli na jejím území, a dobrovolnické jednotky. Jejich prvním úkolem bylo uhájit pohraniční území státu. V českých zemích byly největší problémy zejména v Sudetech, jejichž němečtí obyvatelé se chtěli od Československa odtrhnout, a v oblasti Těšínska, které si nárokovalo Polsko. Na Slovensku se pak vedly boje proti Maďarsku, které se nechtělo smířit se ztrátou Horních Uher. Po úspěšném zápase o nové hranice Československa se vláda musela zaměřit na reorganizaci armády.

Zásadní podíl na vytvoření moderního československého vojska měla francouzská vojenská mise, která dorazila do Prahy v únoru 1919. Jejím velitelem a zároveň prvním náčelníkem generálního štábu Československa se stal generál Maurice Pellé. Jeho primárním úkolem bylo unifikovat armádu složenou z legionářů a z příslušníků domácího vojska v jeden funkční efektivní celek. Nebyl to jednoduchý úkol, protože přetrvávaly spory mezi vojáky, kteří bojovali za republiku již před jejím vznikem, a vojáky, kteří byli věrni mocnářství až do jeho zániku. Postupně se unifikovaly všechny druhy vojska v armádě zastoupené, tedy pěchota, jezdecko, dělostřelectvo, telegrafní vojsko, ženijní vojsko, nově vzniklé letectvo, obrněné vozové jednotky a říční válečné loďstvo. Unifikace byla oficiálně završena koncem roku 1920. Velká diskuse o podobě armády se strhla také na půdě parlamentu. Ministr obrany Václav Klobáček prosazoval miliční systém, proti němu stál ministr zahraničí Edvard Beneš a francouzští důstojníci na generálním štábu, kteří prosazovali všeobecnou brannou povinnost. Nakonec byla přijata miliční varianta, ale na přechodné období měla armáda fungovat na principu stálého vojska. Díky stále napjaté politické situaci v Evropě a nedostatečné vůli politiků se na miliční systém nakonec nikdy nepřešlo. Na počátku roku 1921 byla armáda již plně reorganizována a její mírový stav činil 12 divizí, 2 horské divize, 3 jezdecké a 4 dělostřelecké brigády. Celkem tedy čítala 150 000 mužů.¹⁵

¹⁵ ŠRÁMEK, str. 12–19.

5 Pěší pluk č. 2 Jiřího z Poděbrad

Nejpočetnějším vojenským útvarům dislokováným v Litoměřicích byl 2. pěší pluk, který vznikl 26. srpna 1920 sloučením 2. střeleckého pluku ruských legií a 10. střeleckého pluku domácího vojska. Stalo se tak na základě výnosu Ministerstva národní obrany čj. 5.700-org.1919. Velitelství pluku se původně nacházelo v Prešově, kde sídlilo v kasárnách Jana Jiskry z Brandýsa. Od října roku 1920 se pak trvale přestěhovalo do kasáren Jiřího z Poděbrad v Litoměřicích. Jeho nadřízeným vojenským tělesem byla 6. pěší brigáda a od ledna 1938 velitelství 3. pěší divize. Pluk se skládal z I., II. a III. pěšího praporu a dále pak z jednoho náhradního praporu. Od října 1935 byla k pluku přidělena také rota doprovodných zbraní (kanony proti útočné vozbě a minomety).¹⁶ Součástí bylo také velitelství pluku s hospodářskou a technickou správou, pomocnou rotou, technickou rotou a plukovní hudbou. Všechny jednotky spadající pod plukovní velitelství byly umístěny v litoměřických kasárnách, ale s výjimkou II. pěšího praporu, který byl od dubna 1935 dislokován v nedalekém Terezíně. V následujících kapitolách čtenáři představím historii tohoto pluku od doby jeho založení až po jeho rozpuštění v roce 1938. Nelze však nejprve alespoň stručně nezmínit příběh legionářského předchůdce tohoto vojenského útvaru, podle kterého nesl pluk v Litoměřicích čestný název „Jiřího z Poděbrad“ a po němž i převzal plukovní prapor se stuhami a vyznamenáním.¹⁷

5.1 Legionářská minulost pluku

5.1.1 Formování čs. legií v Rusku

Po vyhlášení mobilizace ve státech Dohody začaly ve Francii, Rusku a později i v Itálii vznikat dobrovolnické vojenské útvary tvořené Čechy a Slováky, kteří chtěli bojovat proti ústředním mocnostem a jež dnes známe pod názvem Československé legie. Pro tuto práci je nejdůležitější vývoj těchto legií v carském Rusku. Tam se v Kyjevě již v srpnu 1914 formuje jednotka o síle 700 mužů tvořená Čechy, kteří žádají o ruské občanství. Dostala název Česká družina a její příslušníci byli známí hlavně jako vynikající rozvědčíci. Počty dobrovolníků hlásících se do České družiny stoupaly a začátkem roku 1916 již bylo možné z ní 1. vytvořit československý střelecký pluk a o čtyři měsíce později i celou brigádu. Československá národní rada v čele s Masarykem toto úsilí samozřejmě vehementně podporovala. Do legií se hlásili nejen krajané žijící mimo území Rakouska-Uherska, ale také zajatí čeští a slovenští vojáci bojující nejdříve

¹⁶ STRAKA, Karel. *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2007, str. 207. ISBN 978-80-7278-376-2.

¹⁷ FIDLER, Jiří a Václav SLUKA. *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920–1938*. Praha: Libri, 2006, str. 485. ISBN 80-7277-256-2.

v řadách C. a k. armády. Rusko tedy bylo pro zahraniční odboj z tohoto pohledu ideálním místem pro verbování, protože se zde nacházelo kolem 200 000 zajatých Čechů a Slováků. Celou situaci odboji ještě více ulehčil pád carismu a zborovská bitva, ve které se příslušníci našich legií velmi vyznamenali.¹⁸

5.1.2 Vznik a vývoj 2. střeleckého pluku čs. legií na Rusi

Již zmiňovaný vznik československé (dále již jen čs.) brigády v Rusku měl zásadní význam i pro dějiny 2. pěšího pluku. Brigáda vznikla rozkazem náčelníka štábu vrchního velitele ruských vojsk č. 444 ze 4. dubna 1916¹⁹ a rozkazem III. ruské armády generála Alexejeva č. 1032 z 22. dubna 1916. Dle rozkazů měly být z 1. čs. střeleckého pluku odděleny 5.–9. rota, z nichž vznikla 1.–5. rota nového 2. československého střeleckého pluku. Pluk byl oficiálně zařazen do služby plukovním rozkazem 6. května 1916 a při jeho založení čítal na 777 vojáků a 20 důstojníků. Do konce roku 1916 byl ze záložního praporu v Kyjevě posílen dalšími vojáky a v prosinci se z původních pěti rot rozrostl na tři prapory po čtyřech rotách. Prvním velitelem pluku se stal ruský důstojník podplukovník Chotkjevich.²⁰ Základ mužstva druhého pluku tvořili především Češi, kteří se již narodili v Rusku. Jejich předkové se usadili před mnoha lety na Volyni nebo v jiných částech země. Ruští Čechové ovládali jazyk a byli si vědomi svého češství, ale jelikož vyrůstali v jiných kulturních podmínkách, měli poněkud jinou mentalitu než jejich „bratři“ (tak se mezi sebou nazývali čs. legionáři), jejichž rodištěm byly české země. Mnozí z příslušníků pluku prošli základní vojenskou službou v ruské armádě a přinesli tak s sebou návyky z carského vojska. Například své důstojníky oslovovali podle ruských vojenských předpisů jejich titulaturami jako Vaše Blahorodí, Vaše Vysokoblahorodí atd. Ostatní legionáři přitom své české nadřízené oslovovali „bratře“ a přidali příslušnou hodnost. Svým ruským rázem se zkrátka 2. pluk odlišoval od 1. a 3. pluku, ne nadarmo si vysloužil přezdívku „nejruštější pluk ruských legií“. Jeho výhodou byla znalost ceremonií v carské armádě, a proto sklízel úspěchy nejen na bojišti, ale i na slavnostních přehlídkách. Největším přínosem ruských Čechů u pluku však bylo, že se dokázali sžít s místním obyvatelstvem. Pluk byl během svého působení doplňován samozřejmě i dobrovolníky z řad českých zajatců, ale svůj odkaz na starou carskou armádní tradici si ponechal. To dokazuje i přestup mnohých českých dobrovolníků na pravoslaví, což mělo spíše politický než náboženský charakter.²¹

¹⁸ KVAČEK, Robert. *První světová válka a česká otázka. 2.*, přeprac. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2013, str. 109–110. ISBN 80-7254-448-9.

¹⁹ Uvedená data jsou podle pravoslavného juliánského kalendáře a rozdíl tvoří 13 dní.

²⁰ KOLEKTIV. *Kronika 2. československého pěšího pluku Jiřího z Poděbrad 1916–1920*. Praha: Nákladem pluku, 1926, str. 10.

²¹ KOLEKTIV. *Ročenka 1948 Legionářů a příslušníků pěšího pluku 2 Jiřího z Poděbrad*. Praha, 1948, str. 5–6.

Po ustanovení pluku byly jeho jednotlivé roty přidělovány k větším ruským útvarům po celé délce fronty, kde jejich mužstvo plnilo roli rozvědčků. A je nutné podotknout, že svou roli plnilo více než spolehlivě. V této době se u pluku projeví i snahy vojáků alespoň o nějakou formu kulturního života, která by jim život v zákopech usnadnila. V rámci 9. a 10. roty byl založen časopis Slovan, knihovna, pěvecký sbor a společný kulturní fond. Na jedné ze schůzí tohoto legionářského spolku padl i návrh, aby 2. pluk přijal čestné jméno Jiřího z Poděbrad a navázal tak na husitskou tradici, kterou převzali i „bratři“ z 1. pluku Jana Husa a z 3. pluku Jana Žižky z Trocnova. V důsledku ruské revoluce, která proběhla na jaře 1917, se rapidně změnily politické poměry a příslušníci čs. brigády odpřisáhli 10. března 1917 věrnost prozatímní ruské vládě. Poprvé bylo také naší brigádě umožněno, aby jako jeden celek udeřila na nepřítele v samostatném úseku fronty. Všechny pluky čs. brigády včetně 2. střeleckého pluku „Jiřího z Poděbrad“ se shromáždily u Tarnopole, kde se 3. června hlásily generálu Brusilovovi jako úderná jednotka pro zamýšlenou ofenzivu, velitelem brigády byl jmenován plukovník Vjačeslav Trojanov.

Dne 2. července 1917 svedli příslušníci 2. pluku u obcí Cecové a Pohrebci východně od Zborova tuhý boj s nepřítelem, ve kterém padlo 13 příslušníků pluku a 63 jich bylo raněno.²² I přes špatnou výzbroj a slabou morálku jejich ruských a finských spolubojovníků se podařilo vojákům 9. čs. brigády prolomit frontu až do hloubky pěti kilometrů, zajmout kolem 4000 vojáků a získat množství vojenského materiálu. Z tohoto počtu 2. pluk sám zajal 1200 zajatců, získal 11 kulometů a 13 děl.²³ Z historického pohledu je velmi zajímavé, jak popisují samotní legionáři ve své kronice a ročenkách tuto bezesporu nejslavnější kapitolu čs. legií.

Samozřejmě se v těchto pramenech vyzdvihuje statečnost a bojové umění členů pluku, hovoří se také o politických dopadech bitvy, které byly pro další formování čs. legií klíčové. Zmiňováno bylo i pokračování po celá staletí trvajících boje proti Němcům. Nikde se však nedočítáme, že v této bitvě stál „bratr proti bratru“. Legionáři v této bitvě stáli totiž proti převážně českým plukům. Konkrétně to byly 75. jindřichohradecký pluk a 35. plzeňský pluk. V kronice jsou však zmíněny jen jako pluky rakouské.²⁴ Pokud však vezmeme v potaz historický kontext doby, kdy byla kronika a ročenky 2. pluku sepsány, zákonitě musíme dojít k závěru, že tomu ani jinak být nemohlo. V době první republiky, která se opírala o legionářskou tradici, nebylo myslitelné, aby se v publikacích tohoto typu zmiňovalo, že

²² KOLEKTIV. *Ročenka 1938 Legionářů a příslušníků pěšího pluku 2 Jiřího z Poděbrad*. Praha, 1938, str. 33–35.

²³ KOLEKTIV. *Kronika 2. československého pěšího pluku Jiřího z Poděbrad 1916–1920*. Praha: Nákladem pluku, 1926, str. 37–38.

²⁴ Tamtéž, str. 36.

vlastně většina českých branců, ať už z jakéhokoliv důvodu, bojovala po celou dobu války za svého císaře a monarchii. Objektivnější vhled do těchto událostí můžeme nalézt až v novější publikaci *Hoši jako květ: Příběh pluku a města*, která vypráví příběh slavného 35. pěšího pluku z Plzně. Dočteme se zde, že útok českých legionářů, kteří byli označeni červenobílými stužkami a útočili s pokřikem „Nestřílejte, jsme Češi!“, vyvolal v rakouských zákopech velký zmatek a že slovní spojení „bratr proti bratru“ nebylo jen frází, ale z výpovědí vyplývá, že proti sobě skutečně stálo nezanedbatelné množství příbuzných a přátel. Vojenský úspěch legionářů byl pouze dočasný, protože ruská armáda nedokázala průlomů vhodně využít a československé jednotky se musely brzy opět stáhnout.²⁵

Selhání Kerenského ofenzivy jen podtrhlo zoufalou situaci, ve které se ruská armáda nacházela. Podle zpráv, které nám příslušníci 2. pluku zanechali, byla prý morálka ruských vojáků tak špatná, že si s německými vojáky vyměňovali proviant a uzavírali s nimi dočasná příměří. Celou situaci ještě více zhoršovali bolševičtí agitátoři, kteří nabádali vojáky, aby již dál za buržoazní vládu nebojovali. Odhodlání legionářů k boji ovšem ani tak neopadlo a během ústupových bojů se opět několikrát vyznamenali. Ruští velitelé poznamenali k hrdinství legionářů 2. střeleckého pluku toto: „*Ve dnech hanby, byli tu hrdinové, jimž se ruský národ musí klaněti...*“ Po říjnové revoluci a následném uzavření míru v Brestu rozhodla Národní rada československá o evakuaci legií z Ruska do Francie, kde se měly zapojit do bojů na západní frontě. Dlouhou cestu našich legionářů od Bachmače až po Vladivostok však komplikovala snaha bolševiků odzbrojit čs. jednotky a zpomalit jejich postup.²⁶

Po čeljabinském incidentu dne 27. května vygradovalo napětí mezi bolševickou vládou a čs. legionáři v otevřené nepřátelství. Četných střetů na cestě přes transsibiřskou magistrálu do Vladivostoku se účastnili i vojáci 2. pluku. Dne 24. července 1918 se dokonce podíleli na dobytí Jekatěrinburgu z rukou bolševiků, kde jen o několik málo dní předtím byla povražděna carská rodina. Dalším důležitým úkolem, který byl svěřen příslušníkům 2. pluku, byla ochrana důležitých úseků magistrály. Od poloviny května do 19. června roku 1919 se zde střetávali převážně s bolševickými partyzány. Již v této době byl velitelem pluku major Hasal, který je s dějinami nejen tohoto vojenského útvaru neodmyslitelně spjat. V první polovině prosince se celé mužstvo nachází ve Vladivostoku, kde čeká na transport do vlasti. Loděmi pak bylo dopraveno do Terstu, odkud pokračovalo vlakem přes Štýrský Hradec do Horního Dvořiště

²⁵ DRNEK, Jan a Václav VONDROVSKÝ. *Hoši jako květ: Příběh pluku a města 1683–2010*. Plzeň: Občanské sdružení Street, 2010, str. 198–199. ISBN 978-80-254-6937-8.

²⁶ KOLEKTIV. *Kronika 2. československého pěšího pluku Jiřího z Poděbrad 1916–1920*. Praha: Nákladem pluku, 1926, str. 72.

a 14. dubna 1920 dosáhlo vytoužené Prahy, kde je čekal slavnostní pochod hlavním městem nově vzniklé Československé republiky.²⁷

5.2 Unifikace vojska a vytvoření 2. pěšího pluku Jiřího z Poděbrad

Od 15. do 26. dubna probíhal přesun pluku do Litoměřic, které se měly stát jeho novým domovem. Většina pluku se ubytovala přímo v zeměbraneckých kasárnách v Litoměřicích, výjimkou byl II. pěší prapor, který se ubytoval v nedalekém Terezíně. Nad posádkou v Litoměřicích převzal velení podplukovník Hasal, který byl zároveň velitelem celého pluku, a jeho zástupcem pro posádku v Terezíně byl jmenován major Tesař²⁸. Oba zmiňovaní velitelé byli legionáři a v rámci pluku bojovali již během jeho působení v Rusku. Dne 26. dubna 1920, kdy se do Litoměřic dostali poslední členové 2. střeleckého pluku, byla tedy po čtyřech letech oficiálně ukončena jeho zahraniční bojová činnost. Do města dorazila jednotka v počtu 100 důstojníků a 2100 členů mužstva.²⁹

Jak se již dočítáme v předešlých řádcích, v této době se v podstatě československá armáda dělila na dvě části. První z nich tvořili příslušníci tzv. domácího vojska, tedy bývalí vojáci a důstojníci rakousko-uherské armády a dobrovolníci (především z řad Sokola), a druhou legionáři z Francie, Itálie a Ruska.³⁰ V kronice 2. pěšího pluku se dozvídáme, že tato situace působila například problémy při rozeznávání hodností mezi vojáky, protože uniformy v této době ještě nebyly jednotné, proto bylo plukovním rozkazem nařízeno mužstvu nošení stejných distinkcí. Těchto problémů s dvojakostí naší armády však byla celá řada, proto bylo z rozkazu prezidenta republiky a ministra národní obrany rozhodnuto o unifikaci domácího a zahraničního vojska. Sjednocování u tehdy ještě 2. střeleckého pluku Jiřího z Poděbrad bylo zahájeno 21. května 1920, kdy byl referentem pro unifikaci ustanoven kapitán Kratochvíl. Téměř o tři měsíce později odjel pluk do slovenského Prešova, kde se měl sloučit s 10. střeleckým plukem domácího vojska, jenž se zde ještě před rokem účastnil bojů s Maďary o jižní část Slovenska. V Litoměřicích zůstala pouze malá část mužstva a plukovní hudba. Dne 26. srpna 1920 se definitivně tyto dvě jednotky sloučily a vznikl 2. pěší pluk „Jiřího z Poděbrad“. V Prešově se tak na krátkou dobu nacházelo první velitelství pluku.

²⁷ KOLEKTIV. *Ročenka 1938 Legionářů a příslušníků pěšího pluku 2 Jiřího z Poděbrad*. Praha, 1938, str. 43.

²⁸ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, kronika 1920–1925, str. 2–3.

²⁹ KOLEKTIV. *Ročenka 1938 Legionářů a příslušníků pěšího pluku 2 Jiřího z Poděbrad*. Praha, 1938, str. 44–45.

³⁰ KOLEKTIV. *Vojenské dějiny Československa III. díl (1918–1939)*. Praha: Naše vojsko, 1987, str. 102.

Následovaly bujaré oslavy v místním hostinci U Černého orla, kde byla připomínána legionářská tradice pluku a vojenské úspěchy jeho nových členů při obraně republiky proti Maďarům. Státní svátek 28. října oslavila ještě většina pluku na Slovensku, ale již na konci měsíce bylo mužstvo převeleno zpět do Litoměřic, kam se přesunulo i velitelství pluku.³¹

5.3 Vojenské úkoly pluku v době míru

Po skončení mise na Slovensku následovala demobilizace velké části mužstva a jen malá část se rozhodla pokračovat ve vojenské službě jako vojáci z povolání. Hlavním úkolem těchto profesionálních důstojníků a poddůstojníků bylo vycvičit nové vojáky pro československou armádu. Výcvik se tak v dobách míru stal hlavním posláním litoměřického pluku. Mužstvo se cvičilo v různých dovednostech pro vojáka nezbytných, jako byla například střelba, pochodová cvičení, fyzická příprava atd. Vyvrcholením výcvikového roku byla velká závěrečná cvičení, kde se prověřovaly kompletní dovednosti vojáka získané během výcviku. Tyto manévry měly co možná nejpřesněji simulovat reálné bojové podmínky v poli. Stály proti sobě vždy dvě strany, většinou označené jako modří a červení, a každá ze stran odpovídala síle minimálně jedné divize s celým logistickým zázemím v týlu. První závěrečná cvičení proběhla v roce 1922 a od té doby pak pravidelně každý rok. Manévry se nekonalý v uzavřených vojenských prostorech, ale ve volném terénu, takže vojska se při přesunech často střetávala i s civilním obyvatelstvem. Kromě vojenského významu měla tedy tato cvičení i propagační účel, protože popularizovala roli armády ve společnosti. Kromě obyčejných lidí a vojenských velitelů přihlíželo těmto akcím také množství významných domácích i zahraničních hostů. Prvnímu cvičení přihlížel např. nejvyšší velitel ozbrojených sil prezident Tomáš Garrigue Masaryk.

Na všech cvičení byli samozřejmě přítomni i důstojníci spojeneckých armád z Francie, Jugoslávie, Rumunska, SSSR, ale například i z neutrálního Švýcarska. Jednalo se tedy o významnou společenskou událost i z diplomatického hlediska. Přítomnost významných představitelů ozbrojených složek a neméně významných představitelů státu bylo pro města a obce v prostorech, kde manévry probíhaly, šancí ukázat se v tom nejlepším možném světle. Ve městech se tedy konaly velké slavnosti za hojné účasti obyvatel, což bylo dáno také tím, že armáda se v dobách první republiky těšila velké popularitě.³²

³¹ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, kronika 1920–1925, str. 12–21.

³² ŠRÁMEK, str. 60.

5.3.1 Manévry v létě 1921

Prvních větších vojenských manévřů se příslušníci 2. pěšího pluku účastnili od 7. července 1921, kdy nastoupili na pochod ve směru milovický tábor. V Milovicích se totiž měly uskutečnit ostré střelby a další speciální výcvik. Brzy ráno nastoupil I., II., a III. prapor na kasárenské nádvoří a v čele s majorem Tomečkem vyrazily v plné polní na pochod. V kronice se dočítáme, že pluk pochodoval převážně přes vesnice obydlené většinovým německým obyvatelstvem, ale i přesto se prý místní chovali k vojákům velmi korektně a přesun až na místo určení proběhl tedy bez komplikací. Po dvou dnech na pochodu dosáhl pluk 9. července výcvikového prostoru v Milovicích a velitel vydal rozkazy týkající se života v táboře v tomto znění:

1. Pořádek v táboře;
2. Výstroje a výzbroje;
3. Doba plukovního hlášení;
4. Zákaz vydávání propustek;
5. Označení ubikací;
6. Upozornění k pohybu v táboře a mimo něj vzhledem k prováděným ostrým střelbám.

V následujících dnech se k 2. pěšímu pluku připojil 42. pěší pluk a 1. hraničářský prapor z Ústí nad Labem, většina cvičení tak probíhala v kombinovaných praporech a v kombinovaném pluku. Hlavní náplní výcviku byly střelby, a to jak na elementární střelnici, tak v polních podmínkách, kdy proti sobě stály bojové skupiny. Dále se mužstvo zdokonalovalo v útoku na bodáky a v koordinaci společného postupu různých složek armády (pěchota, dělostřelectvo, jezdecko...). Pro zlepšení morálky v táboře byl vydán rozkaz, aby plukovní hudba hrála každý den kromě nedělí a státních svátků od 18:00 do 19:00. Velitel pluku major Tomeček v průběhu cvičení několikrát vyjádřil pochvalu mužstvu za dosažené výsledky při střelbě. I přesto však nebyl zcela spokojen s morálkou při výcviku, a proto byla vojákům 14. července vyjádřena jeho výtka ohledně chování při ostrých střelbách. Správný voják by se podle majora Tomečka měl chovat i při výcviku tak, jako kdyby stál právě před nepřítelem, což se doposud nedělo. Další kázeňské nebo jiné prohřešky při těchto manévrech však již kronika nezaznamenává, proto můžeme konstatovat, že byly úspěšné.

Ostatně to nám potvrzuje i zápis z kroniky ze dne 10. září, kdy bylo cvičení oficiálně ukončeno. Ve dnech 5. až 10. září se konalo společné závěrečné cvičení posádek z Litoměřic, Terezína a Ústí nad Labem a divizní velitel generál Brada vyjádřil nad jeho průběhem úplnou spokojenost.³³

5.3.2 Mobilizace v říjnu 1921

Československo bylo po svém vzniku nuceno o své hranice bojovat. Čeští Němci se snažili vytvořit v pohraničí své provincie a připojit je k Rakousku, Polsko si nárokovalo Těšínsko a Maďarsko zase jih Slovenska. Nový stát se tak ocitl ze všech stran obklopený nepřáteli. Napjaté zahraniční vztahy mezi Prahou a Budapeští přetrvaly i po ukončení války v roce 1919, a když se již podruhé do Maďarského království v říjnu 1921 vrací bývalý rakousko-uherský císař Karel I. se snahou opět získat svatoštěpánskou korunu, rozhodla se československá vláda a prezident Masaryk mobilizovat. Nebylo se čemu divit, protože režim admirála Horthyho dával jasně najevo, že výsledek Trianonské smlouvy neuznává a bude usilovat o její revizi. I zpravodajská služba hlásila, že maďarská armáda překračuje maximální povolený stav určený spojenci v Trianonu. Karel I. Habsburský se do Maďarska vydal 20. října a za tři dny stál před Budapeští s pěti tisíci vojáky, kteří se k němu po cestě přidali. Československá vláda společně s vládami Rumunska a Jugoslávie jasně deklarovaly, že intronizace Habsburka na trůn je nepřípustná a jsou proti tomuto stavu ochotny zakročit i vojensky.³⁴ Mobilizační vyhláška vyšla v Československu ráno 24. října 1921 a do zbraně bylo povoláno na čtvrt milionu vojáků v záloze. Mobilizované ročníky se měly dostavit ke svým útvarům do 24 hodin, ale protože byl v mobilizační vyhlášce uveden jako první mobilizační den 27. říjen, došlo mezi povolanci ke zmatkům, kdy se mají vlastně dostavit. Na povolání tak velkého množství branců samozřejmě reagovala i široká veřejnost. Reakce byly dvojího druhu: některé posádky musely odmítat velké množství dobrovolníků, protože pro ně neměly výstroj, jinde se zase proti mobilizaci bouřilo menšinové obyvatelstvo. Celkem výzvu uposlechlo 83 % povolaných, přičemž podíl Němců a Maďarů, kteří neuposlechli, se nelišil od počtu Čechů a Slováků.³⁵

Velitel 2. pěšího pluku v Litoměřicích obdržel mobilizační rozkaz večer 23. října od velitelství 3. pěší divize. Okamžitě byly vyslány hlídky, aby střežily zastávky a důležité úseky železnice, kam mají povolanci do města přijíždět. Do kanceláře velitele přišli dle rozkazu všichni

³³ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, kronika 1920–1925, str. 89–96.

³⁴ SLÁDEK, Zdeněk, *Malá dohoda 1919–1938. její hospodářské, politické a vojenské komponenty*. Praha: Karolinum, 2000, str. 22–26.

³⁵ KYKAL, Tomáš, 2021. Před sto lety, 24. října 1921, Československo mobilizovalo. In: *Vhu.cz* [online]. 23. 10. 2021 [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/pred-sto-lety-24-rijna-1921-ceskoslovensko-mobilizovalo/>.

důstojníci jednotlivých útvarů a byli seznámeni s mobilizační vyhláškou. Následující den byl věnován přípravám pluku pro přijetí branců, byly instalovány orientační cedule společně s vyhláškou o mobilizaci a v plukovním rozkaze bylo uveřejněno provolání velitele podplukovníka Hasala k mužstvu v tomto znění:

„Důstojníci a vojáci.

Návrat exkrále Karla Habsburského do Uher vyvolal nutnost, aby republika v zájmu svém zakročila proti znovunastolení Habsburků na maďarský trůn. Naše republika povolává do zbraně své občany, aby vojenskou mocí zabránila tomuto porušení veškerých mírových úmluv a zabezpečila svoji těžce nabytou svobodu. Vojáci, pamatujte, jak těžce byla svoboda naší vlasti dosažena, a ukažte se statečnými obhájci jejími. Jsem přesvědčen, že každý bude vždy na svém místě a veškerým svým povinností zadost učiní.“

Podle mobilizačního deníku panoval po uveřejnění vyhlášky ve městě relativní klid, pouze nálada obyvatel německé národnosti byla spíše pochmurná. Dva dny před státním svátkem vzniku republiky se přemístily polní prapory do nových posádek v okolních vesnicích a vše probíhalo dle mobilizačního plánu. První mobilizační den, tedy 27. říjen, mělo být veškeré mužstvo nastoupené u svých polních útvarů, kvůli slabému přílivu záložníků však nebylo možné tento rozkaz splnit. Jak již víme z předešlého odstavce, tento jev byl typický téměř pro všechny útvary v armádě, protože většina branců se domnívala, že první den mobilizace je dnem, kdy mají opustit své bydliště, a proto se dostavovali ke svým útvarům pozdě. Poslední příslušníci pluku přicházeli až patnáctý den mobilizace. Plného počtu důstojníků dosáhl pluk již třetí mobilizační den, což bylo v rámci divize bráno jako úspěch. Celkově se k jednotce nedostavilo 774 mužů, z toho bylo 325 německé národnosti a 449 české národnosti. Dalším stejným jevem pro celé naše vojsko byl nedostatek výstroje, všechny nastupující vojáky v záloze nebyla armáda schopna obléknout do stejnokrojů. V litoměřické posádce to vyvolávalo problémy s morálkou a vojáci bez uniformy se stávali terčem vtipů od civilního obyvatelstva. Podle hlášení divize bylo možné plně vystrojít pouze 30 % celkového počtu mužstva. Opačná situace byla u výzbroje, pušek a kulometů měla armáda pro vyzbrojení vojska dostatek. Den státního svátku proběhl u mužstva i ve městě kvůli válečné pohotovosti bez velkých oslav. Před zraky ministra národní obrany Udržala, náčelníka generálního štábu Mittelhausera, zemského vojenského velitele generála Syrového a vojenského ataše z království Srbů, Chorvatů a Slovinců a rumunského zástupce provedl 2. pěší pluk dne 4. listopadu vojenskou přehlídku a defilé. Ministr Udržal pak poděkoval pluku za provedenou mobilizaci a zdařilou přehlídku. Během celé doby válečné pohotovosti se mužstvo věnovalo výcviku a školení. Po uklidnění

situace v Maďarsku přišel od prezidenta republiky demobilizační rozkaz, a to v den výročí bitvy na Bílé hoře 8. listopadu 1921, jenž měl začít platit o dva dny později. Demobilizace probíhala ve dvou etapách od 10. do 15. listopadu a v druhé etapě od 20. do 24. listopadu. Hlavně v druhé etapě bylo zaznamenáno mnoho svévolných opuštění stanoviště v řadách nedočkavých vojáků, kteří se už chtěli vrátit k civilnímu životu.³⁶ Další podobná akce bude čekat vojáky 2. pluku z Litoměřic až za dalších téměř sedmnáct let v září 1938.

Hlavním cílem mobilizace bylo vyvinout tlak na maďarskou vládu, aby nedopustila návrat Karla I. na maďarský trůn. V tomto ohledu ji můžeme považovat za úspěšnou, protože pouhé oznámení záměru Československa mobilizovat přimělo Horthyho, aby proti Karlovi zakročil. Bývalý uherský a český král byl maďarskými jednotkami zadržen a předán Britům, kteří ho odvezli do exilu na Madeiru. I po zadržení Karla I. však naše armáda zůstávala ve válečné pohotovosti, dokud si na Maďarsku nevynutila garance, že svatoštěpánskou korunu nebude už nikdy nosit žádný Habsburk a že se zástupci Malé dohody budou podílet na kontrole odzbrojení maďarské armády. Jednalo se tedy i o velký zahraničně-politický úspěch. Nová republika ukázala svou sílu a ochotu bojovat za svou svobodu i se zbraní v ruce. I mnohé logistické nedostatky, které se při mobilizaci ukázaly, byly armádě ku prospěchu, protože její představitelé věděli, co je potřeba vylepšit. Z vojenského hlediska byla však hlavním benefitem možnost secvičit společně všechny složky vojska. Během těchto událostí nedošlo k žádnému významnějšímu střetnutí armád. Výjimkou byly menší potyčky mezi hlídkami při narušení hranice, při nichž padli dva českoslovenští četníci a několik maďarských vojáků.³⁷

Na příkladu cvičení v Milovicích a mobilizace z roku 1921 jsem chtěl demonstrovat, jak dynamický mohl být život vojáka v prvních letech od vzniku první republiky. V následujících obdobích se mění výzbroj a taktika armády, ale úkol zůstává stále stejný, bránit hranice Československa.

5.3.3 Závěrečné cvičení 1929

V době od 12. do 17. srpna se vojáci 2. pěšího pluku zúčastnili závěrečného cvičení v rámci 5. pěší brigády v prostoru severně od Litoměřic v okolí obcí Trnovany a Soběnice. V průběhu prvního dne cvičení měla útočící strana (červení) za úkol prorazit obranné postavení nepřítele (modří). Početnější armádu červených tvořily dva prapory pod velením velitele 2. pěšího pluku

³⁶ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton Deník v době mobilizace 1921.

³⁷ KYKAL, Tomáš, 2021. Před sto lety, 24. října 1921, Československo mobilizovalo. In: *Vhu.cz* [online]. 23. 10. 2021 [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/pred-sto-lety-24-rijna-1921-ceskoslovensko-mobilizovalo/>.

Václava Rýdla. Obrannou linii hájil III. /2. prapor a technická rota v čele s podplukovníkem Vlkem. Cvičení bylo zahájeno v 7:30 a ukončeno o pět hodin později rozpravou, přičemž obě strany splnily své bojové úkoly. Brigádní generál Kirsch pak vyjádřil uspokojení nad průběhem cvičení. V následujících dnech bylo provedeno cvičení v útoku na hlavní pozici nepřítele, cvičení střelného boje společně s dělostřeleckými oddíly a 42. pěším plukem, střetný boj, obrana pozice v noci a ústupové boje. Na závěr cvičení si vojáci vyzkoušeli společně s ženijní rotou ochranu stavby přechodů přes Labe. Večer pak strávilo mužstvo na svých polních stanovištích a ráno vyrazilo na pochod směr kasárny v Litoměřicích. Během cvičení byl plukovník Rýdl pochválen za iniciativu při strategickém vyhodnocování bojových situací.

Podle kronikáře byla nálada gážístů i mužstva po celou dobu manévru výborná, a to i přes obrovská vedra, která v té době panovala. Teploty přes den nespadly pod třicet stupňů. Vojáci se po skončení cvičení slavnostním pochodem na nádraží rozloučili se „záložáky“³⁸, kteří se závěrečných cvičení také pravidelně účastnili. Velitel divize pak vyjádřil v divizním rozkaze spokojenost s průběhem celého cvičení.³⁹

5.4 Velitelé pluku

Během existence 2. pěšího pluku se na postu velitele vystřídali celkem tři důstojníci. Všichni během velké války bojovali v rámci československých legií v Rusku a po návratu do vlasti vstoupili do služeb nové republiky, která si schopných důstojníků a vojáků z legií velice vážila a během jejího trvání byly jejich činy nesčetněkrát glorifikovány. Budoucí československá generalita a důstojnický sbor se tak formoval převážně z bývalých legionářů. V následujících řádcích vám představím osudy dvou velitelů, kteří jsou s dějinami pluku neodmyslitelně spjati.

5.4.1 Antonín Bohumil Hasal

Asi nejvýznamnějším a zároveň prvním velitelem 2. pěšího pluku byl Antonín Hasal. Přestože prošel oběma světovými válkami, dosáhl generálské hodnosti a jeho osud je velmi zajímavý, nedostává se mu v české historiografii příliš mnoho pozornosti. Antonín Bohumil Hasal se narodil 7. ledna 1893 v Nové Huti pod Nižborem, odmaturoval na rakovnické reálce v červenci 1912 a o měsíc později byl odveden do rakouské armády. Vojenský život se mu nejspíše zamlouval, a tak dobrovolně nastoupil do školy pro záložní důstojníky v Gorizi a zdárně ji absolvoval. Byl přiřazen k 7. mysliveckému pluku, který byl považován za jednu z elitních jednotek v rámci c. k. armády. Po skončení povinné vojenské služby se na podzim roku 1913

³⁸ Jako „záložák“ byl ve vojenském slangu označován voják, který měl již splněnou základní vojenskou službu.

³⁹ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, kronika od 10. 8. 1929–1932, str. 1–8.

vydal hledat práci do Volyně v tehdejší carské Rusku. Jestli bylo toto rozhodnutí ovlivněno jeho politickým přesvědčením, nebo tam odešel z čistě praktických důvodů, nám není známo. Určitě svou roli hrál i fakt, že na Volyňsku žila část jeho příbuzných. Hasal zde získal zaměstnání jako účetní v továrně v Osnikách a stal se členem místní sokolské obce. Začátek první světové války ho tedy zastihl právě při jeho pobytu v Rusku, což mělo na jeho další životní osudy velký vliv.

Po vypuknutí světové války se Hasal přihlásil jako dobrovolník do České družiny a v jeho místní české kolonii se rozhodl propagovat myšlenku této české jednotky jako její emisar. Díky tomu, že absolvoval kurz pro důstojníky v záloze ještě v rakousko-uherské armádě, mohl zažádat o přidělení důstojnické hodnosti, ale jako mnozí další tak neučinil a přijal hodnost vojína. V té době panovalo přesvědčení, že válka bude trvat pár měsíců, a proto bylo cílem českých dobrovolníků se do ní co nejrychleji aktivně zapojit, a předpokládalo se, že z pozice obyčejného vojáka to bude snazší. Dne 28. září 1914 složil Hasal společně s ostatními příslušníky české družiny vojenskou přísahu v Kyjevě.⁴⁰

Česká družina byla přidělena ke třetí armádě gen. Dmitrijeva a její příslušníci fungovali u jednotlivých útvarů jako rozvědčíci. Vojín Hasal byl přidělen k 1. rotě, která působila na frontě v okolí pevnosti Přemyšl, a později se dostal k velitelství štábu 11. armády jako zástupce družiny. Nejspíše se při plnění bojových úkolů osvědčil, protože po návratu k družině byl ze štábu přidělen do elitního útvaru České družiny s názvem „*Sokolský oddíl*“, kde působili pouze zkušení vojáci, kteří byli převážně členy organizace Sokol. Tato jednotka sice neměla dlouhého trvání, ale vypovídá nám to o vynikajícím plnění úkolů budoucího velitele 2. pluku. Po rozkazu ruského generálního štábu, aby volynští Češi narukovali přímo do České družiny,⁴¹ dostal Hasal spolu s dalšími „bratry“ na starost výcvik nováčků, konkrétně výcvik 5. roty. Během dalších bojových akcí se Hasal opět vyznamenal, a dokonce jako uznání obdržel Kříž svatého Jiří čtvrtého stupně. Jeho vojenská kariéra tak začala strmě stoupat analogicky s tím, jak se rozšiřovaly řady československých legionářů v Rusku. V průběhu roku 1916 absolvoval s výborným hodnocením ruskou důstojnickou školu.⁴² Po vytvoření československé brigády 17. dubna 1916 se 5. rota stala 1. rotou nově vzniklého 2. střeleckého pluku a Antonín Hasal se stal velitelem čety a v srpnu 1917 dokonce velitelem roty, a to pravděpodobně v souvislosti

⁴⁰ HUBENÝ, David. *V pozadí a ve stínu: generál Antonín Hasal*. [online]. Praha, 2007 [cit. 2022-11-2]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/13134>. Bakalářská práce. Karlova univerzita, Filozofická fakulta. Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc., str. 8-13.

⁴¹ Do této doby narukovali volynští Češi jako občané Ruska přímo do carské armády.

⁴² VÚA Praha, Kmenové a kvalifikační listiny – Antonín Hasal.

s vynikajícími výsledky jeho čety na bojišti. Odbočka československé národní rady si ho dokonce vyžádala jako náborového emisara pro zajaté Čechy a Slováky. S největší pravděpodobností se tak Hasal nemohl zúčastnit bitvy u Zborova, protože byl v té době stále ve službách Národní rady československé.⁴³

Jak již víme z předchozích textů, po vypuknutí bolševické revoluce a uzavření separátního míru bylo rozhodnuto o evakuaci legionářů z Ruska. Hasal byl v této souvislosti povýšen na kapitána a velel evakuaci I. praporu 2. střeleckého pluku. Prokazatelně se tak se svým praporem zúčastnil bojů u železniční stanice Marinovky u obce Krivskoje, u dobytí města Delmatov a mnoha dalších střetnutí s „rudými“, jak se bolševické jednotky někdy také nazývaly. Dne 16. srpna 1918 byl dokonce u obce Simbirsk raněn, ale na svoji žádost přesto zůstal po boku svých mužů. V únoru 1919 se v hodnosti majora stal velitelem pluku, který v té době čítal přibližně 2500 mužů, což je ve věku 27 let úctyhodné. V této době se již příslušníci pluku evakuují z Vladivostoku do Evropy, Hasal konkrétně na lodi Nižnij Novgorod.⁴⁴

Po návratu do nové vlasti byl Antonín Hasal povýšen na podplukovníka a stal velitelem nově vzniklého 2. pěšího pluku. Díky svým četným zkušenostem z bojů a legionářské minulosti měl všechny vojenské i politické předpoklady k tomu, aby jeho kariéra v armádě mohla strmě stoupat. V roce 1921 absolvoval na Vysoké škole válečné v Praze kurs pro generály a štábní důstojníky. Co se týče jeho osobního života, v říjnu 1921 si vzal za manželku Josefu Skořepovou, se kterou měl čtyři děti. V armádních spisech byl charakterizován jako muž se smyslem pro povinnost, kterému však chybí sebevědomí, což je poněkud překvapivé s ohledem na jeho bojové zkušenosti.⁴⁵

Jeho osud se s 2. pěším plukem po několika menších přestávkách definitivně rozešel v listopadu 1925, kdy byl jmenován velitelem 7. pěší brigády v Josefově. I na této pozici si vedl velmi dobře, ale nezůstal na ní příliš dlouho, protože byl vybrán, aby se v Paříži zúčastnil prestižního kurzu *Cycles de information de generaux et colonnes á Versailles*. Po jeho absolvování byl povýšen do hodnosti generála a poté se vrátil zpět jako velitel do Josefova, kde působil až do roku 1929. Toho roku byl jmenován přednostou prvního oddělení pěšího vojska prvního odboru Ministerstva národní obrany. V říjnu 1935 se stal velitelem 3. armádního sboru.⁴⁶ Na tuto novou funkci si měl údajně dlouho zvykat, ale nakonec to dle svých nadřízených zvládl. Při mobilizaci

⁴³ VÚA Praha, Kmenové a kvalifikační listiny – Antonín Hasal.

⁴⁴ KLECANDA, Vladimír. *Operace československého vojska na Rusi v letech 1917–1930*. Praha: Československý vědecký ústav vojenský, 1921, s. 82–87.

⁴⁵ Kmenové a kvalifikační listiny – Hasal

⁴⁶ FIEDLER, SLUKA, str. 243.

v roce 1938 měl sbor generála Hasala na starosti obranu XIV. hraničního pásu, tedy úsek od Vranova nad Dyjí po soutok Moravy a Dunaje. Tento úsek byl strategicky velmi důležitý, aby nedošlo k rozdělení armád na Slovensku a v Čechách. Podle zápisů z kvalifikačních listin můžeme potvrdit, že Hasal stejně jako většina československé generality požadoval boj proti nepříteli i za cenu, že nám spojenci nepomohou. Mnichovská zrada však bohužel nedovolila odhodlanému československému lidu a jeho vojákům bránit se proti nepříteli.⁴⁷

Po okupaci zbytku Československa 15. března 1939 se podílel Hasal na likvidaci svého III. sboru a 31. července z armády odešel⁴⁸. Získal funkci na ministerstvu financí, kde se měl zapojit do ilegální odbojové skupiny Obrana národa. Tato organizace však byla gestapem velmi brzy z velké části rozkryta, a Hasal se proto rozhodl v březnu 1940 emigrovat do tehdy ještě svobodné Francie. Po evakuaci do Velké Británie se stal přednostou vojenské kanceláře

prezidenta republiky. Jeho hlavní činností v této pozici bylo pomáhat Benešovi orientovat se ve vojenských záležitostech, dále pak povoloval vstup Čechoslováků do britských jednotek, jako byly RAF a HOME GUARD, a samozřejmě se podílel na vyjednávání při vytváření československých vojenských jednotek ve Velké Británii a Sovětském svazu. Mimo jiné také ze své pozice zajišťoval prezidentovu bezpečnost. Během války se zúčastnil bezpočtu jednání se spojenci na východě i na západě. Byl přítomen i při podpisu smlouvy o československo-sovětském přátelství. Beneš ho určil jako velitele osvobozených území, a přestože tuto funkci vykonával kvůli nelibosti sovětského velení jen formálně, ukazuje to, že byl jedním z nejvýznamnějších vojenských představitelů v exilu. Ještě před koncem války byl v dubnu 1945 jmenován ministrem dopravy v tzv. Košické vládě.⁴⁹

Po válce se vrátil na již pro něj dobře známé místo přednosty vojenské kanceláře prezidenta republiky. Po komunistickém převratu odešel opět do emigrace, tentokrát přes Německo do Spojených států. Stal se zde předsedou Svazu československých důstojníků v exilu a poradcem vlády USA pro východní Evropu, tuto pozici vykonával až do své smrti. Armádní generál Antonín Hasal zemřel ve Washingtonu 22. dubna 1960 a svoji rodnou zem, za kterou větší část svého život urputně bojoval, už nikdy nespáčil.

⁴⁷ HUBENÝ, str. 27–28.

⁴⁸ Po okupaci je armáda zredukována pouze na nepočetné a slabě vyzbrojené tzv. vládní vojsko.

⁴⁹ HUBENÝ, str. 33–42.

5.4.2 Josef Tomeček

Josef Tomeček se narodil 23. března 1890 v obci Týneček u Olomouce. V Olomouci také navštěvoval vyšší reálku, kterou 21. července 1909 ukončil maturitní zkouškou. V říjnu pak nastoupil prezenční službu, kterou absolvoval v posádkách v Olomouci a Krakově. Během služby prošel školou pro záložní důstojníky. Po vypuknutí války se stal velitelem čety v hodnosti podporučíka. V říjnu roku 1914 odešel se svou jednotkou na východní frontu, kde byl také zajat. Tady se bohužel prameny rozcházejí v tom, kdy k zajetí přesně došlo. Starší zpráva, kterou sepisoval sám Tomeček v roce 1936, tvrdí, že do zajetí padl pět dní poté, co dorazil na frontu. V kvalifikační listině z roku 1939, kterou sepisovali na divizním velitelství v Poděbradech, se dočítáme, že byl zajat až dva měsíce po příchodu na frontu. Jelikož se ale oba prameny shodují, že se tak stalo 25. den v měsíci, je pravděpodobné, že se jedná pouze o tiskovou chybu. Další informace o jeho působení v legiích se již shodují, takže s určitostí víme, že po roce stráveném v zajetí se rozhodl přidat k československému vojsku na Rusi. Sloužil v 1. srbském dobrovolnickém pluku jako velitel čety na dobrudžském bojišti, a to až do ledna 1917, kdy byl převelen k nám již dobře známému 2. střeleckému pluku, s kterým se zúčastnil mimo jiné i bitvy u Zborova. V této době byl také vyznamenán řádem sv. Anny 4. stupně. Při evakuaci československých vojsk z Ruska se stal nejdříve velitelem roty a později velitelem praporu. Krátce byl také velitelem posádky v Čeljabinsku. S 2. plukem byl pak evakuován z Vladivostoku a do vlasti dorazil už jako major v dubnu 1920.

Krátce po návratu byl Tomeček zařazen do aktivní služby československé armády jako důstojník z povolání. V rámci 2. pěšího pluku působil nejdříve jako zástupce velitele a referent výcviku. Od konce roku 1924 do července 1926 působil střídavě na pozici zatímního velitele a zástupce velitele a připravoval se na budoucí převzetí pluku jako právoplatný velitel. Uspěl ve studiu kursu pro velitele vojskových těles a také absolvoval vojenskou akademii v Praze. V hodnosti plukovníka oficiálně převzal pluk jako jeho velitel 31. 12. 1929. Jeho nadřízení ho hodnotili jako svědomitého, tichého a ušlechtilého muže se smyslem pro povinnost. Jeho velitelské kvality byly hodnoceny poněkud rozporuplně. Někteří nadřízení ho chválili za jeho taktické vzdělání a starostlivý přístup k mužstvu a doporučili jeho povýšení na zástupce velitele divize. Jiní ho zase hodnotili jako příliš pasivního a neprůbojného důstojníka, který není schopen velet větším vojenským tělesům. Možná proto vydržel na pozici velitele 2. pěšího pluku až do mnichovských událostí roku 1938, o kterých více pojednám v následující kapitole. Po okupaci a nuceném odchodu z armády se Tomeček aktivně zapojil do protinacistického odboje, a to od března roku 1939 do konce března 1941, kdy byla odbojová síť rozbita

a Tomeček se stáhl do ústraní. Při povstání podporoval spojenecká vojska na Mělníku. Po osvobození se pak nakrátko vrátil do armády a působil na štábu 12. divize. V dubnu 1946 byl přeložen do výslužby.⁵⁰

Mezi lety 1926 až 1929 byl velitelem pluku plukovník pěchoty Václav Rýdl, ale vzhledem k tomu, že s jednotkou nebyl nijak výrazně spjat, rozhodl jsem se o něm šíře nerozepisovat.

5.5 Pěší pluk Jiřího z Poděbrad v kritických dnech roku 1938

Nejtěžší zkouška pro Československou republiku přišla na podzim roku 1938. Bezprostřední ohrožení nacistickým Německem zapříčinilo v květnu 1938 částečnou mobilizaci armády a o čtyři měsíce později všeobecnou mobilizaci. Tyto události se samozřejmě nevyhnuly ani 2. pěšímu pluku „Jiřího z Poděbrad“. Kapitolu si dovoluji začít citátem plukovníka Josefa Tomečka, který byl v těchto tragických okamžicích velitelem 2. pluku:

„Přišly nejhorší dny našeho života, nastaly nejtěžší chvíle našeho pluku, naší armády – a celého národa! Opuštění všemi, měli jsme bez boje odevzdat odvěkému nepříteli to, co jsme tak připravili k obraně! ...Byly to dny plné utrpení a duševních muk, když jsme začátkem října 1938 postupně opouštěli svůj úsek.“⁵¹

Plk. Josef Tomeček, velitel pluku v září 1938

5.5.1 Organizace československé armády od počátku 30. let do roku 1938

Cílem práce určitě není co nejpodrobněji popsat přípravu československé branné moci na německou invazi, přesto ale považuji za důležité alespoň nastínit, jak byla armáda organizována a s jakým bojovým plánem naše generalita počítala. Počátkem 30. let minulého století zasáhla československou armádu stejně jako všechny ostatní struktury státu hospodářská krize. Dalším velkým problémem bylo politické rozhodnutí o snížení povinné vojenské služby na čtrnáct měsíců a zahraničně politická situace, která se vyvíjela v neprospěch republiky. Ve válečných plánech armády bylo až do této doby počítáno s tím, že hlavním nepřítelem bude Maďarsko, většina jednotek tedy měla být nasazena na jižním Slovensku a české země by zůstaly prakticky nechráněné. Ještě před oficiálním nástupem Hitlera k moci v Německu se důstojníci generálního štábu shodli na tom, že nejpravděpodobnějším nepřítelem je právě západní soused.⁵²

⁵⁰ VÚA Praha, fond kvalifikační listiny vojenských osob: Tomeček Josef.

⁵¹ KOLEKTIV. *Ročenka 1948 Legionářů a příslušníků pěšího pluku 2 Jiřího z Poděbrad*. Praha, 1948, str. 14.

⁵² ŠRÁMEK, str. 20–21.

Nutná tedy byla celková reorganizace, která započala v listopadu 1933, kdy na pozici náčelníka generálního štábu nastoupil generál Ludvík Krejčí, který si jako svůj první úkol vytyčil opětovné zavedení povinné vojenské služby na dva roky. To se mu nakonec podařilo prosadit až v prosinci následujícího roku, kdy tento návrh schválil parlament. Dalším krokem byla změna rámcování na úrovni pluků a divizí a celková modernizace výzbroje. Začala se také rozvíjet myšlenka výstavby stálého opevnění, které by díky své odolnosti mohlo vyrovnat poměr sil proti početnějšímu nepříteli. Definitivně byla tato varianta odsouhlasena v červenci 1934 a Nejvyšší rada obrany státu vyčlenila pro její realizaci 200 milionů korun. Předlohou se stala Maginotova linie ve Francii a zástupci této země také nabídli československé vládě pomoc při realizaci. Vzniklo také speciální Ředitelství opevňovacích prací (dále již jen ŘOP), které mělo výstavbu v pohraničí na starosti. První výstavba těžkého opevnění, jehož základem byly tzv. dělostřelecké tvrze proběhla na Ostravsku a Králicku, kde se předpokládal největší nápor nepřítele. Odhadovalo se, že během deseti až patnácti let bude vybudováno opevnění v délce 1200 km podél státní hranice. A na výstavbu bylo vyčleněno 10 miliard korun. Takto dlouhodobý plán však neodpovídal reálné zahraničněpolitické situaci, a proto na návrh generála Sergeje Vojcehovského začala i výstavba lehčího typu polního opevnění, tzv. řopíků⁵³. Obrovskou výhodou tohoto typu bunkrů byla jejich rychlá výstavba.

Těžké pevnostní objekty byly obsazovány speciálními hraničářskými pluky, zatímco lehčí opevnění mohli obsazovat běžné jednotky.⁵⁴ Podle plánů ŘOP mělo vzniknout celkem 1276 objektů těžkého pevnění a 15 436 objektů lehkého opevnění, veškeré práce měly být dokončeny v roce 1952. Urychlená výstavba začala po anšlusu (připojení) Rakouska k Německu také na jižní hranici státu, kde do té doby stálo jen malé množství objektů lehkého opevnění. Do mobilizace 23. září 1938 se podařilo dokončit asi 10 000 objektů lehkého a 263 objektů těžkého opevnění. I to však znamenalo výrazné posílení obrany hranic.⁵⁵

Válečný plán československé branné moci, který byl vypracován již po anšlusu Rakouska 15. července 1938, počítal s tím, že hlavní nápor nepřítele bude směřovat na severní a jižní Moravu s cílem rozdělit Slovensko a české země. Hlavním úkolem československé armády tedy bylo zabránit rozdělení vlastních sil a ubránit Moravu. Předpokládal se ústup západních vojsk, která se měla alespoň dočasně opřít o linii na Vltavě a Labi a dále se stahovat na Českomoravskou vrchovinu a v případě potřeby ustoupit až na hranice se Slovenskem, kde se

⁵³ Název řopík byl odvozen od zkratky ŘOP, tedy Ředitelství opevňovacích prací.

⁵⁴ ŠRÁMEK, str. 56.

⁵⁵ KOLEKTIV. *Vojenské dějiny Československa III. díl (1918–1939)*. Praha: Naše vojsko, 1987, str. 294–195.

měla opřít o Karpaty a Javorník. Sídlem hlavního velitelství se tedy z logických důvodů stal zámek v Račicích u Vyškova, odkud měly být organizovány veškeré operace. Předpokládala se pomoc západních i východních spojenců a zachování neutrality Polska. Po reakci spojenců měla přejít armáda do protiútoků a pokusit se obsadit co největší část zabraného území a v nejlepší variantě nepřítele zcela vytlačit.⁵⁶

Napjatá situace s Německem se ještě více vyostřila po zabrání Rakouska. Pod vlivem zpravodajských informací, které hovořily o koncentraci německých vojsk v blízkosti státních hranic, se vláda Milana Hodži rozhodla mobilizovat 20. května nejmladší ročník záloh a armáda se tak rozrostla na 370 000 mužů. Po uklidnění situace byl 1. června vydán povel k demobilizaci. Vše vyvrcholilo v září 1938, kdy byla 23. dne tohoto měsíce vyhlášena všeobecná mobilizace. Ještě ten samý den se hlásili první povolanci u svých útvarů. Nadšení mezi obyvatelstvem československé národnosti po uveřejnění této zprávy bylo obrovské, německá entita v Čechách a na Moravě toto nadšení samozřejmě nesdílela a její příslušníci často povolávací rozkaz často ignorovali. To zavinilo v některých jednotkách nedostatek mužů, který měl být řešen naopak velkým přílivem dobrovolníků. I přes všechny problémy, které mobilizaci provázely, jako příklad můžeme uvést akutní nedostatek nákladních vozů, byly rychlost a odhodlání, s nimiž Čechoslováci nastoupili ke svým útvarům, obdivuhodná. Jasně tak deklarovali ochotu bránit svou zemi i za cenu vlastního života.⁵⁷ Zrada ze strany západních spojenců, kteří podepsali v noci z 29. na 30. září v Mnichově dohodu s Adolfem Hitlerem o odstoupení pohraničních území Československa, byla pro politickou reprezentaci naší země, vojáky a její obyvatele šokem, ale i přesto byla armáda připravena bojovat „proti všem“. Politické rozhodnutí o přijetí podmínek mnichovské zrady mnozí vojáci neunesli a rozhodli se raději svůj život ukončit. Jedním z nich byl i četař Arnošt Hrad, který sloužil u objektu K–S 14 v Králíkách. V dopise na rozloučenou své matce píše toto:

„Milá maminko,

prosím Vás za odpuštění, že se s Vámi loučím tímto způsobem. Po zralém uvážení rozhodl jsem se odejít ze světa, neboť nemohu splnit to, co jsem přísahal při památce svého otce. On padl pro vlast a já bych měl od toho, za co on položil svůj život, utéct jako zloděj... Vytrvám na mém místě a až přijde rozkaz opustit pozici, teprve pak i já opustím tento svět.⁵⁸

⁵⁶ ŠRÁMEK, str. 82.

⁵⁷ Tamtéž, str. 80–87.

⁵⁸ Opis dopisu je uchován v muzeu v Králíkách.

5.5.2 Pluk v rámci II. armádního sboru během mobilizace

Ve válečných plánech počítala československá generalita s rozdělením vojska na čtyři samostatné armády, které budou operovat v různých částech země. První armáda pod velením armádního generála Sergeje Vojcehovského⁵⁹ měla za úkol bránit severní a západní Čechy, tedy území na západ od Vltavy až po město Králíky na severu hranice republiky. Pod velení této armády spadal I. a II. armádní sbor a dvě hraniční pásma, pásmo XI. a XII. Tyto čtyři operačně-taktické svazky doplňovala ještě armádní záloha v týlu. Pro tuto práci je nejdůležitější II. sbor, protože je nadřazeným celkem 3. pěší divize, pod niž spadá mimo jiné i 2. pěší pluk Jiřího z Poděbrad. Za velitele tohoto sboru byl určen divizní generál Josef Váňa a jeho muži měli zaujímat obranná postavení na úseku od pravého břehu Labe po Jizerské hory. Třetí divize v čele s brigádním generálem Františkem Jelínkem měla bránit linii od Mšena po Bělou pod Bezdězem. Jejím krycím názvem byl „Holeček“. Původně měla být 3. divize nasazena až jako druhosledová jednotka a první sled měl být tvořen hraniční oblastí č. 33 (vojenské těleso na úrovni divize). Vzhledem k důležitosti úseku, který druhý sbor bránil, k němu byla 20. září přiřazena ještě 17. divize ze Slovenska, jež měla zkušenosti z působení v hornatých oblastech.⁶⁰ II. sbor se tak stal specifický tím, že každé větší vojenské těleso zařazené v této sestavě bránilo jak hlavní obranné postavení, tak část druhosledového.⁶¹

Velení československé armády předpokládalo, že pokud dojde k válce s Německem, bude I. armáda vést obranné boje a snažit se spořádaně ustupovat směrem na východ. Zvláštní pozornost byla věnována zajištění jižního a severního křídla, aby nedošlo v případě prolomení ke vpádu do týlů jednotlivých sborů. Proto byl II. sbor posílen o zmiňovanou 17. divizi a prapor lehkých tanků. Hlavním úkolem II. sboru tedy bylo vést boje v dobře ubránitelném hornatém terénu na severu Čech, zatímco se budou jednotky I. sboru postupně stahovat na východ. Připouštěl se ústup II. sboru na sekundární obranné postavení, které bylo tvořeno tzv. Liběchovskou příčkou, tu tvořily objekty lehkého opevnění.⁶²

⁵⁹ Během 1. sv. války sloužil jako důstojník v carské armádě a působil jako velitel u československých legií. Po bolševické revoluci zůstal jako jeden z mála ruských důstojníků u legií a prošel s nimi boji na transsibiřské magistrále. Po porážce bělogvardějců odecestoval v roce 1921 do Československa, kde získal státní občanství a vstoupil do služeb nově vznikající armády. Po 2. sv. válce byl agenty NKVD odvezen do Sovětského svazu.

⁶⁰ FIEDLER, SLUKA, str. 577.

⁶¹ HAMÁK, Bedřich a Ivan VONDROVSKÝ. *Mobilizovaná Československá armáda 1938*. Dvůr Králové, 2010, str. 58–69.

⁶² MAJEWSKI, Piotr, *Bojovat či ustoupit? Možnosti obrany Československa na podzim 1938*. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2018, str. 275–281.

5.5.3 Ze vzpomínek plk. Tomečka na rok 1938

V ročence 2. pluku Jiřího z Poděbrad vydané roku 1948 vzpomíná bývalý velitel pluku ve výslužbě Josef Tomeček nejdříve na to, jak se změnilo chování Němců v Československu od doby, kdy vstoupil roku 1920 s plukem do Litoměřic. V té době už byly dávno zažehnány snahy odtrhnout pohraniční území a připojit je k Německému Rakousku. Němečtí obyvatelé města i pohraničních oblastí, kde pluk pravidelně cvičil, sice z přítomnosti armády nebyli nikdy nadšeni, ale chovali se skromně a zbytečně nevyvolávali s vojáky konflikt. Vše se změnilo, když se v Německu dostala k moci NSDAP⁶³ v čele s Adolfem Hitlerem a na našem území začala působit její odbočka SdP⁶⁴ v čele Konrádem Henleinem. Sociální a hospodářské problémy, které trápily obyvatelstvo Sudet dlouhodobě, byly najednou propojeny s národnostní otázkou. V průběhu této doby se začali Němci chovat k vojákům drze a provokativně, a jak sílila nacistická propaganda namířená proti republice, rostlo zároveň i napětí v pohraničí. Vše vyvrcholilo v květnu 1938, kdy byl pluk povolán k obranně určeného úseku hranic. Po příchodu pluku na místo byly okamžitě zahájeny přípravy pozic na obranu proti nepříteli. Německé obyvatelstvo se v tomto úseku chovalo zdrženlivě, ale nebyly zaznamenány žádné incidenty. Přestože byla u mužstva vidět jistá nervozita, převládala podle Tomečka úleva, že konečně končí dlouho trvající nejistota. Po zrušení pohotovosti v pohraničí se pak vojáci jen velmi neochotně vraceli zpátky do Litoměřic, jako by věděli, že to stejně není na dlouho. České obyvatelstvo ve městě přivítalo navracející se posádku s jásotem. Vojáci pluku pak od té doby plnili své povinnosti v rámci výcviku s větším zaujetím než kdy dřív.

K další eskalaci situace mezi Československem a třetí říší došlo v září. Všeobecná mobilizace byla vyhlášena 23. září, ale již o deset dní dříve dostal plukovník Tomeček rozkaz odebrat se s nejnutnějším personálem štábu pluku do svého pohraničního úseku, kde se měly okamžitě zahájit přípravné práce. Během dalších dní docházeli do úseku další posily a po vyhlášení mobilizace i „jásající“ záložníci, aby doplnili svůj pluk. Podle Tomečka bylo mužstvo odhodláno nepostoupit nepříteli ani centimetr území naší republiky. O to větší pak bylo zklamání, když bylo vojákům oznámeno, že musí svoje pozice bez boje opustit. Byl to prý nejtěžší úkol v Tomečkově kariéře – oznámit podřízeným důstojníkům a vojákům, že úkol, na který se tak dlouho připravovali, nebudou moci splnit.⁶⁵

⁶³ NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (překl. Národně socialistická německá dělnická strana).

⁶⁴ SdP – Sudetendeutsche Partei (překl. Sudetoněmecká strana).

⁶⁵ Ročenka 1948, str. 13–14.

Začátkem října musel pluk opustit své stanoviště, do ubikací v Litoměřicích se však již nevrátil. Byl ubytován ve vsích okolo Mnichova Hradiště. Město, které bylo domovem 2. pluku od roku 1920, bylo totiž nově začleněno do velkoněmecké říše. Nálada mužstva v této době byla mizerná a na tvářích všech vojáků byl vidět pocit studu a zároveň zloby. V prosinci byl pluk rozmístěn v Lysé nad Labem, Nových Benátkách a v Mladé Boleslavi. Zde se teprve mužstvo začalo vzpamatovávat z pohromy, kterou před nedávnem zažilo. Čtyři měsíce po okupaci zbytku Československa byl v červenci roku 1939 pluk definitivně rozpuštěn. Mnozí tehdy začali tajně doufat, že Hitler se přece jen nezastaví a že válka, ve kterou doufali, nakonec bude a oni budou moci pomstít pro ně tak potupný ústup ze září 1938.⁶⁶

5.5.4 Vojáci litoměřické posádky v propagandě nacistického Německa

Dovolím si tvrdit, že ani letadla Luftwaffe, ani mohutné divize wehrmachtu a SS nemohly třetí říši poskytnout tak mocnou zbraň, jakou byla nacistická propaganda. Ta pracovala na plné obrátky i proti Československu, které se jí nedokázalo účinně bránit. Je však třeba podotknout, že první republika jakožto demokratický stát se těmito výpadům víceméně bránit nemohla. Oblíbené bylo například přirovnání československých vojáků k plundrujícím husitským hordám, často se také účelově připomínala střelba do stávkujících dělníků krátce po vzniku Československa.⁶⁷ Bohužel propaganda splnila svůj účel a proti republice se postavila nejen drtivá většina českých Němců, ale i část zahraniční veřejnosti.

V jednom propagandistickém příběhu měli sehrát roli i vojáci litoměřického pěšího pluku. Podle německé verze příběhu byla budova celního úřadu v Horní Světlé obsazena 22. září 1938 československými celníky a 26 příslušníky 2. pěšího pluku z Litoměřic. Tato posádka bez důvodu a dosti ostentativně opustila v 16:00 celnici i celou obec Dolní Světlá. Po jejich odchodu se rozhodli sudetoněmečtí uprchlíci, kteří se zdržovali v nedalekém Waltersdorfu, obsadit opuštěnou celnici a zřídit v obci pořádkovou službu, poté se vrátili na německou stranu hranice. V noci se pak česká posádka na celnici vrátila a zahájila bezdůvodně kulometnou palbu na německého celníka vykonávajícího právě službu. Ten byl smrtelně zraněn stejně jako sudetský Němec Mocker, který mu běžel na pomoc a byl roztrhán granátem. Jeho tělo pak Češi odtáhli za hranice a výsměšně vystavili na zahradě celnice. Druhý den ráno pak příslušníci

⁶⁶ KOLEKTIV. *Ročenka 1948 Legionářů a příslušníků pěšího pluku 2 Jiřího z Poděbrad*. Praha, 1948, str. 13–15.

⁶⁷ LAKOSIL, Jan a Tomáš SVOBODA. *Sudety 1938: pohledem důstojníků německé armády*. Praha: Mladá fronta, 2013, str. 212.

československých ozbrojených složek ani nezapírali, že jednali provokativně a na rozkaz svých nadřízených.⁶⁸

Skutečnost byla však samozřejmě úplně jiná. V odpoledních hodinách 22. září dostali celníci v Dolní Světlé informace, že se jejich směrem blíží velký počet ordnerů. Celníci se rozhodli přesile ustoupit a informovat o tom nejbližší vojenskou posádku. Mezitím ordneři obsadili celnici, kterou začali demolovat a vyvěsili na ní vlajku s hákovým křížem. Když celníci nahlásili, jaká je situace, byl vydán rozkaz dobýt celnici za každou cenu zpět. Armáda však měla v tuto dobu již zakázáno angažovat se před prvosledovými pozicemi obrany, aby nedošlo k eskalaci. Úkolu získat hraniční přechod zpět se tedy zhostilo pouze družstvo tvořené příslušníky SOS. Po příchodu družstva na místo se rozpoutala prudká přestřelka, ale „sosákům“ se nakonec za pomoci kulometné palby a ručních granátů podařilo získat stanoviště zpět. Po boji zůstalo na celnici mrtvé tělo místního nacisty Mockera, kterému pak po připojení Sudet k Říši uspořádali nacisté pompézní pohřeb.⁶⁹ Co se týká účasti příslušníků litoměřického pluku na této akci, je jisté, že šlo o pouhý konstrukt německé propagandy. Proč si nacisté vybrali zrovna tuto posádku, není zcela jasné. Lze předpokládat, že to bylo kvůli velkému vojenskému významu města, kde ale zároveň žilo většinové německé obyvatelstvo.

⁶⁸ LAKOSIL, SVOBODA, str. 212–213.

⁶⁹ Tamtéž, str. 214–215.

6 Československá armáda v Litoměřicích

Jak již víme, byla stálá vojenská posádka v Litoměřicích umístěna již na konci 19. století a armáda zde zůstala i po skončení 1. světové války a vzniku Československa. Litoměřice však nebyly domovem pouze 2. pěšího pluku „Jiřího z Poděbrad“, ale i jiných vojenských těles a velitelství, která se vám ve stručnosti v následujících řádcích pokusím také představit. Hlavní pozornost bude však náležet největšímu a nejvýznamnějšímu útvaru, tedy 2. pěšímu pluku. Podle zápisů v plukovní kronice, novinových článcích a dalších pramenech ukáží na několika příkladech, jak ovlivňovala vojenská posádka život ve městě.

6.1 Vojenské útvary a velitelství umístěné v Litoměřicích

Vojenská posádka nově vznikající československé armády sídlila v Litoměřicích oficiálně od listopadu roku 1918, kdy byl tehdejší velitelem československé branné moci jmenován podplukovník Burgermeister velícím důstojníkem zeměbraneckého doplňovacího okresu.⁷⁰ O rok později zde vzniká doplňovací okresní velitelství. V rámci unifikace armády pak bylo 1. ledna 1920 vytvořeno velitelství 3. divize, které bylo v květnu přesunuto z Košic do Litoměřic. Toto velitelství vydrželo ve městě až do reorganizace armády, v roce 1938 bylo přetvořeno na velitelství 3. pěší divize. Nakrátko zde byly umístěny také další štáby divizí a brigád, ale protože byly po krátké době buď přetvořeny, přemístěny, nebo úplně zrušeny, nepokládám za nutné je zde všechny vyjmenovat. Za zmínku možná ještě stojí velitelství 3. polní dělostřelecké brigády, to zde působilo od roku 1921 až do roku 1937. Co se týká vojenských útvarů, těch tu v různých časových obdobích od roku 1920 do roku 1938 působilo celkem jedenáct. Kromě již zmiňovaného pěšího pluku to byly zejména dělostřelecké a ženijní pluky. V době těsně po skončení války tu dokonce našli domov i bývalí rakousko-uhersí námořníci. Místo zde našly i divizní vojenská nemocnice a ženijní učiliště. Pro potřeby těchto útvarů a velitelství byly ve městě k dispozici budova vojenských útvarů, velitelská budova a kasárna Jiřího z Poděbrad.⁷¹

6.2 Armáda a společenský život v Litoměřicích

Hlavním úkolem armády bylo samozřejmě chránit hranice republiky a její občany. Vedle vojenských manévřů a různých cvičení se však vojáci hojně zapojovali i do společenského života. Jejich úkolem nebylo totiž jen bránit Československo, ale také reprezentovat jeho

⁷⁰ VÚA Praha, sdružený fond Posádková velitelství, karton Posádkové velitelství Litoměřice – Poměry v litoměřické posádce 1918.

⁷¹ FIEDLER, SLUKA, str. 393, 485, 641, 645.

jednotu a sílu. Bylo možné je tedy spatřit při nejrůznějších kulturních akcích, jako byly oslavy významných výročí, divadelní představení, sportovní utkání, hudební koncerty atd. Například během roku 1935 se příslušníci 2. pluku oficiálně zúčastnili pěti slavnostních akademií, šesti besed a večírku, devatenácti přednášek, čtyř hudebních koncertů, tří divadelních představení, sto pětadesáti představení v biografu, šesti šachových turnajů, tří exkurzí a šestapadesáti sportovních klání. Tyto akce byly pro vojáky též vítaným rozptýlením od každodenního vojenského drilu v kasárnách a na cvičištích. Mnohdy byli totiž pod velkým psychickým tlakem, a přestože si na válku zatím „jen hráli“, docházelo i při výcviku k nešťastným úmrtím a sebevraždám. O tom podávají svědectví i zápisy z plukovních kronik z let 1936 a 1937. Během těchto dvou let byly zaznamenány dva pokusy o sebevraždu zastřelením, kdy se dotyčné podařilo zachránit, a šest případů úspěšné sebevraždy. Tato skutečnost vypovídá o tom, že život vojáka nebyl ani v této době nikterak jednoduchý.⁷²

Obecně můžeme říct, že se armáda a jí pořádané akce těšily velké popularitě u československého lidu, který vnímal vojsko jako jeden ze symbolů samostatného státu. Německá národnostní menšina přistupovala k armádě přinejmenším vlažně a ke konci první republiky vyloženě nepřátelsky, byť se samozřejmě našly výjimky. V této kapitole se tedy zaměřím na to, jak vojáci spoluvytvářeli společenský život ve městě a jak je místní občané vnímali.

6.2.1 Den vzniku Československa 28. října

Mezi nejvýznamnější svátky už v dobách první republiky patřil jednoznačně 28. říjen. Příslušníci pluku si jej každoročně připomínali s velkou pompou. Výjimkou byl rok 1921, kdy se kvůli mobilizaci konaly jen menší připomínkové proslovy důstojníků.⁷³ Za normálních okolností však oslavy začínaly již jeden nebo dva dny před samotným svátkem a pro celé město to byla opravdu velká událost. V roce 1929 například odstartovala oslavy 26. října slavnostní akademie pro mužstvo. Zahajovací proslov měl štábní kapitán Kolenatý, který promluvil o významu 28. října a uvedl další vystupující. Plukovní hudba zahrála skladby ze Smetanovy opery *Huťák* a nemohla chybět ani národní hymna. Pěvecký sbor frekventantů školy záložních důstojníků se pak představil s písněmi od Josefa Lva a rovněž od Bedřicha Smetany sborovou písní *Věno*. Akademii pak zakončilo družstvo pluku, které zarecitovalo několik Erbenových básní. Podle výběru autorů můžeme říct, že se celá slavnost nesla ve vlasteneckém

⁷² VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, příruční zápisník ku kronice 1928–1937, přehled za rok 1935, 1936, 1937.

⁷³ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, kronika 1920–1924, str. 109.

duchu. Následující den ráno se konala tradiční přísaha nováčků a byl jim představen I. prapor pluku. Odpoledne se neslo ve znamení sportovních klání, kterým přihlíželo i velké množství místních obyvatel, kteří nadšeně povzbuzovali sportovce. Ve 14:00 se uskutečnilo fotbalové utkání mezi týmem litoměřické a tereziánské posádky. Utkání skončilo vítězně pro příslušníky 2. pěšího pluku z Litoměřic, kteří si převzali trofej. Následovaly řecko-římské zápasy a soutěž ve vrhu koulí. Večer pak čekalo vojáky promítání filmu a někteří navštívili slavnostní akademii, která probíhala ve zdejším českém městském divadle. Po skončení večerního programu měli vojáci rozchod a osobní volno, žádné bujaré pitky až do rána, jak by mnozí mohli čekat, se však nekonaly. Hlavní den oslav, tedy 28. říjen, začínal pro vojáky brzy ráno. V 6 hod. 30 min. plukovní hudba zahrála mužstvu slavnostní budiček a již o čtyřicet minut později musel být pluk nastoupen k přehlídce na litoměřickém náměstí. Při defilé posádky bylo náměstí zaplněno místními občany, a to jak české, tak německé národnosti. Přehlídka byla hodnocena jako velmi zdařilá, zejména se prý v nejlepším světle ukázalo mužstvo náhradní zálohy. Dopoledne byly také vyslány deputace k bohoslužbám do místních kostelů. Až do večera pak na náměstí koncertovala plukovní hudba.⁷⁴

Všechny oslavy 28. října měly u litoměřické posádky dosti podobný charakter. Oslavy z roku 1927 však byly speciální v tom, že pluk si zároveň přebíral přesnou kopii plukovního praporu, pod kterým bojovali jeho příslušníci již v bitvě u Zborova. Tato událost neušla pozornosti ani celostátního tisku, který o ní podrobně referoval. List Národní politika k tomuto významnému dni poznamenává, že Litoměřice jsou město s německou většinou, které ale hrálo velkou roli v českých dějinách. Dále se pak dočítáme, že jako zástupce města je při slavnostním přibíjení praporu na žerd' přítomen funkcionář Československé strany lidové a zastupitel Litoměřic Msgr. Fibiger. O přítomnosti německých zastupitelů nebo dokonce samotného starosty Franze Knöchla⁷⁵ nám deník zprávu nezanechává, takže přítomni nejspíš nebyli. I to nám svědčí o vztahu místních Němců k armádě.⁷⁶ Přibíjení praporu k žerdí se konalo den před státním svátkem 28. října a oficiální předání proběhlo dle předpisů až na přehlídce pořádané ku příležitosti tohoto výročí. Dalším periodikem, který o výročí vzniku republiky v Litoměřicích informoval, byly Lidové listy. Ty informovaly o tom, že vojáci litoměřické posádky dělají při slavnostním defilé na přihlížející obecenstvo velmi dobrý dojem. Mezi občanskými a vojenskými hodnostáři, kteří přehlídce přihlíželi, zmiňuje list zejména Jeho Eminenci

⁷⁴ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, kronika 1929–1934, str. 6–7.

⁷⁵ Starosta Litoměřic od roku 1923–1933 za Německou nacionální stranu – viz KOTYZA, SMETANA, TOMAS, str. 310.

⁷⁶ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, přílohy ke kronikám, příloha č. 3.

litoměřického biskupa dr. Grosse. Jelikož se jednalo o noviny katolické Československé strany lidové, dává nám důraz v článku kladený právě na správce místní diecéze smysl. Prapor předal zástupce Ministerstva národní obrany generál Petřík do rukou velitele pluku podplukovníka Rýdla, který se zavázal k jeho ochraně a slib zpečetil polibkem na látku. Po slavnostním obědě následoval na náměstí koncert plukovní hudby a konaly se sportovní hry.⁷⁷

6.2.2 Oslavy založení pluku

Pěší pluk č. 2 Jiřího z Poděbrad byl hrdým nositelem legionářské tradice svého předchůdce, od něhož převzal nejen čestné jméno a plukovní prapor, ale také datum vzniku. Byť tedy oficiálně pluk vznikl unifikací až v roce 1920, v návaznosti na legionářskou tradici se založení pluku datovalo od 19. května 1916, kdy v Rusku vznikl 2. střelecký pluk. Oslavy založení pluku se staly každoroční významnou kulturní akcí ve městě, ale především kulaté výročí přilákalo do Litoměřic doslova masy lidí.

V roce 1926 slavil pluk desáté výročí svého vzniku a pro návštěvníky, kteří se sjížděli z celé republiky, byl připraven opravdu bohatý program. Mezi nejvýznamnější hosty patřil ministr národní obrany Jan Syrový, který byl zároveň protektorem oslav a v legiích byl na čas i velitelem pluku. Dalšími hosty, kteří zasedli v čestném předsednictvu oslav byli například pánové generál Rudolf Gajda, taktéž bývalý velitel pluku z legií generál Karel Voženílek, plukovník Antonín Hasal a další významní představitelé ozbrojených sil. Jako občanští zástupci byli do předsednictva jmenováni členové městské rady v Poděbradech a čeští členové městské rady v Litoměřicích. Můžeme se domnívat, že neúčast německých zastupitelů z Litoměřic v tomto čestném předsednictvu byla zapříčiněna buď neochotou pořadatelů pozvat tyto zástupce, nebo naopak odmítnutím účasti z německé strany. Osobně se domnívám, že to byla kombinace obojího. V litoměřickém zastupitelstvu měly v té době většinu německé nacionalistické strany, které neměly k republice kladný vztah, a volby do obecních zastupitelstev konané o rok později ukázaly, že ještě více posilují.⁷⁸ Proto se domnívám, že pořadatelé o účast německých radních nestáli, naopak radní nestáli o pozvání.

Oslavy započaly 21. května, kdy proběhly střelecké závody, kterých se mohli zúčastnit i civilisté. Druhý den se v městském divadle konala slavnostní akademie, kterou zahájil přednosta památníku odboje plukovník Medek svým proslovem, ve kterém připomněl slavnou historii pluku. Následovala hudební a pěvecká vystoupení operní pěvkyně Marie Ptáčkové,

⁷⁷ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, přílohy ke kronikám, příloha č. 2.

⁷⁸ KOTYZA, SMETANA, TOMAS, str. 310.

houslového virtuosa Jaroslava Čeleda a plukovní hudby. Ceny vstupenek na tuto vysoce společenskou akci nebyly vůbec nízké a pohybovaly se podle místa k sezení či ke stání od 15 do 2 Kč, což v té době nebyly malé peníze. V neděli ráno 23. května se uskutečnila přehlídka litoměřické a terezínské posádky, kterou vykonal generál Syrový společně s generálem Gajdou. První ze jmenovaných generálů po přehlídce připnul na prapor Štefánikův řád Sokola s meči za zásluhy pluku během první světové války. Po přehlídce byla odhalena na dvoře kasáren pamětní deska k uctění památky padlých příslušníků pluku. Celý den pak zakončilo dramatické představení Spolku divadelních ochotníků „K. H. Mácha“ s názvem „Revoluce“. Hra pojednávala o sibiřské anabázi a měla tři dějství. Poslední den oslav 24. května se konala pouť k hrobu K. H. Máchy⁷⁹ a poté byl naplánován turistický výlet na zajímavá místa v okolí.⁸⁰

Celá akce proběhla bez vážnějších problémů a nad jejím průběhem vyjádřil její protektor generál Syrový spokojenost. O tom, že se jednalo o opravdu významnou akci celostátního významu, svědčí i fakt, že Ministerstvo národní obrany povolilo všem aktivně sloužícím bývalým příslušníkům 2. pluku opustit své posádky a odcestovat na tři dny do Litoměřic. Náklady na dráhu jim byly podle výnosu Ministerstva železnic prominuty. Občanští účastníci slavností pak mohli uplatnit 25% slevu na jízdné.⁸¹

Ještě ve větším rozsahu probíhaly oslavy o deset let později v roce 1936. S jejich přípravou se muselo začít již o rok dříve, kdy byl ustanoven organizační výbor oslav. Protože akcí konaných ku příležitosti tohoto výročí bylo opravdu moc a mnohé se podobaly těm popisovaným v předchozích řádcích, rozhodl jsem se vybrat jen některé zajímavosti z těchto oslav. První z nich je, že z hlavního dne oslav, kterým byl 19. květen, se nám dochoval kamerový záznam. Pořádilo ho vojenské filmové periodikum „Vojenský zpravodaj“. Na začátku filmu přelétají tři letadla československého letectva nad litoměřickým náměstím, kde je shromážděn velký počet vojenských a civilních osobností. Další obraz ukazuje připínání stuh na plukovní prapor, následný pochod vojáků po náměstí a jásající obecnost, které zasypává vojáky květinami.

⁷⁹ V této době byly ostatky českého básníka uloženy ještě na hřbitově v Litoměřicích, tajně pak byly v roce 1938 po podpisu mnichovské dohody, kdy se měly Litoměřice stát součástí Říše, převezeny do Prahy.

⁸⁰ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karta kroniky, přílohy ke kronikám, Program oslav: Pěší 2. pluk „Jiřího z Poděbrad“ v Litoměřicích 1916–1926, kronika 1925 – 10. 8. 1929, str. 41–46.

⁸¹ Tamtéž.

Na těchto záběrech je vidět, že němčina zde byla opravdu tou hlavní obcovací řečí, protože všechny nápisy na obchodech, které lze ve filmu zahlédnout, jsou psány německy. V posledních sekundách filmu pak mužstvo litoměřické posádky představilo ukázky ze svého vojenského výcviku, kterým opět přihlížely zaplněné tribuny.⁸²

Další zajímavostí byla přítomnost německých zástupců města a korporací na slavnosti. Není pochyb o tom, že se těchto pro republiku důležitých událostí účastnili již dříve, ať už to bylo oficiálně, či neoficiálně. Při této příležitosti je však zmínila i plukovní kronika. Důležitý byl zejména akt, kdy zástupce města připnul stuhu na plukovní prapor s nápisem „Der Heimt treu“ (Vlasti věrni).⁸³ Představitelé „německých“ Litoměřic tak oficiálně vyjádřili loajalitu k republice. Stalo se tak přesně rok poté, co v parlamentních volbách zvítězila sudetoněmecká strana Konráda Henleina. Jednalo se nejspíše o pozůstatek politiky bývalého starosty Franze Křepka, který prosazoval spolupráci Němců a Čechů v republice a byl dokonce přítelem T. G. Masaryka. Bohužel tento muž, jehož politika mohla jako jediná zajistit společné soužití obou národů v jednom státě, zemřel nešťastnou náhodou na lovu necelý měsíc před zahájením oslav vzniku 2. pluku.⁸⁴

6.2.3 Výročí narození prezidenta Masaryka

Tomáš Garrigue Masaryk byl bezesporu jedním z velkých symbolů první republiky. Ať chceme, nebo ne, musíme přiznat, že se během doby, kdy byl prezidentem, utvořil v Československu jakýsi kult jeho osobnosti. Trochu tak převzal roli staříckého mocnáře, který brání své poddané proti zlovůli politiků, jako tomu bylo za starého Rakouska-Uherska. Dobře to bylo vidět i v armádě, která sice měla být naprosto apolitická, ale zásluhy o stát a o vznik československé armády, které její hlavní velitel bezesporu měl, si vojáci pravidelně připomínali při nejrůznějších příležitostech. Narozeniny prezidenta se tak staly neoficiálním státním svátkem.

Při této příležitosti se u 2. pluku konaly přednášky a semináře, na nichž se připomínala především Masarykova role při vzniku armády a poté následovaly kulturní a sportovní akce. Nejinak tomu bylo i ráno 7. března 1921, kdy se mužstvo litoměřické posádky shromáždilo na nádvoří kasáren, kde si vyslechlo hodinu a půl trvající přednášku o působení prvního československého prezidenta v odboji za první světové války. Vojáci byli údajně během

⁸² VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA, 2017. Výročí pěšího pluku 2 (Vojenský zpravodaj č. 28). In: *Vhu.cz* [online]. 22. 05. 2017 [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/vyroci-pesiho-pluku-2-vojensky-zpravodaj-c-28>.

⁸³ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku č. 2, karton kroniky, kronika 1929–1937, str. 75–76.

⁸⁴ KOTYZA, SMETANA, TOMAS, str. 311.

přednášky velmi pozorní a po jejím skončení hlasitě aplaudovali. Od 15:30 pak koncertovala hudba pluku hodinu na náměstí za účasti mnoha přihlížejících, kteří byli hlavně československé národnosti. Němci podle kronikáře přihlíželi jen z dálky a velmi ostýchavě. Na konci dne pak byl přečten armádní rozkaz od ministra národní obrany generála Husáka. Z dnešního pohledu by nám některé jeho úryvky mohly připadat přehnané až fanatické, v dobovém kontextu je ale lze pochopit. Pro ukázkou si dovolím odcitovat několik řádků z onoho projevu:

„Důstojníci a poddůstojníci československé republiky!

Potřetí dnes oslavujeme narozeniny našeho největšího bojovníka Tomáše G. Masaryka, který se letos dožívá požehnaného věku 71 let. Vůdce našeho státu, vrchní velitel čs. branné moci, ke kterému jako k otci vzhlíží celý národ, jest v první řadě otcem čs. vojska. V něm a v jeho díle jest nejlépe ztělesněno poslání našeho národa ve velké rodině lidstva...“⁸⁵

6.2.4 Divadlo v podání litoměřické posádky

Počátky divadelnictví v Litoměřicích sahají až do doby vrcholného středověku. Divadlo se hrálo zejména v prostorách místních škol, které zde byly dvě: kapitulní (katolická) a pozdější městská (utrakvistická). Velký vliv na Litoměřice mělo husitské hnutí, které se zde v rámci utrakvismu udrželo ještě dlouho po bitvě na Bílé hoře. V této době stále mluvíme ještě o český hraném divadle. To se nezměnilo ani po násilné rekatolizaci a příchodu jezuitských kněží do města. Díky postupné germanizaci Litoměřic se však z původního ryze etnický českého města stalo město německé a na dlouhou dobu poslední hra hraná v českém jazyce zde zazněla nejspíše na sklonku 18. století. Snaha o obnovu přišla až za více než padesát let, kdy byla v Litoměřicích založena Měšťanská beseda, která se snažila znovu oživit český kulturní život ve městě. O dva roky později se hrálo první české představení od J. N. Štěpánka „Čech a Němec“.

Do dějin litoměřického divadle se nesmazatelně zapsali i příslušníci místní vojenské posádky. V roce 1919 zde totiž vojáci československého válečného námořnictva, kteří zde byli nakrátko dislokováni, vytvořili vůbec první stálý český ochotnický spolek. Tento dramatický soubor začal pravidelně hrát v prostorách Hrádku (dnešní Tyršovo náměstí). Jelikož měli námořníci k dispozici i svoji plukovní hudbu, zaměřovali se především na hry se zpěvy. „Konkurenci“ československým námořníkům tvořili kolegové z dělostřeleckého pluku italských legií, kteří také vytvořili ochotnický soubor. Hercům z řad dělostřeleckého pluku se podařilo dostat na jeviště německého městského divadla, kde se představili jako vůbec první český ochotnický

⁸⁵ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, kronika 1922–1925, str. 62–64.

spolek. K této příležitosti nacvičili hru „*Revoluční svatba*“ od Michaelise a poprvé ji zahráli na počátku roku 1920. Jak dělostřelci, tak námořníci byli časem převeleni k jiným posádkám a české ochotnické divadlo v Litoměřicích nakrátko znovu zaniklo. Netrvalo ale dlouho a vojáci místní posádky, včetně vojáků 2. pěšího pluku, založili Posádkové dramatické družstvo. Jejich nadšení bylo dokonce tak velké, že si zbudovali v budově divizního velitelství vlastní jeviště. Představení se konala dvakrát týdně a v jejich repertoáru se objevily i dvě opery. Byla to Smetanova „*Prodaná nevěsta*“ a komická opera „*V studni*“ podle libreta Václava Sabiny. Dramatické družstvo vystupovalo také při nejrůznějších slavnostech a akademiích. V rámci posádky v Litoměřicích fungovalo až do roku 1938.⁸⁶

6.3 Vnímání armády německým obyvatelstvem

Téměř celou mojí práci se prolíná téma vztahu litoměřických Němců k československé armádě a celkově k první republice jako takové. Po podrobném studiu pramenů a jiných zdrojů mohu prohlásit, že dle mého názoru nelze tento vztah plošně označit buď jako kladný, nebo jako záporný, ale na celou problematiku je zapotřebí se podívat podrobněji a v širším kontextu. Byť se nám může zdát dvacetiletá existence československé první republiky z historického pohledu jako relativně krátké období, za tuto dobu prošel vztah německé menšiny k Československu dynamickými změnami a rozhodně nebyl jednoznačný.

Jako příklad si lze uvést dva novinové články z téhož periodika, které od sebe dělí jen několik dní. Oba články pojednávají o průběhu závěrečného cvičení z roku 1935, kterého se mimo jiné účastnil také 2. pěší pluk z Litoměřic, a událostí v nich popisovaných byli jeho příslušníci pravděpodobně svědky. Oba články vyšly v národně socialistickém deníku „České slovo“. První z nich vyšel 4. září a nesl název „*Zněmčené město vítá armádu*“. Dočítáme se v něm, že jednotky československé branné moci jsou vřele vítány i v poněmčených obcích a městech, které jsou ozdobeny stuhami v národních barvách a československými vlajkami. Jako příklad jsou dány Podbořany, kde z 3300 obyvatel je 2790 německé národnosti.⁸⁷ Druhý článek s názvem „*Mezi Němci jako v zajetí...*“ vyšel o čtyři dny později a představuje nám úplně jiný obraz chování německého obyvatelstva vůči vojákům. V článku je otištěn projev ministra národní obrany Machníka, který nevybíravým způsobem kritizuje postoj „*našich*“ Němců k armádě. Zejména ho z jejich strany zaráží naprostá lhostejnost, opovržení a projevy

⁸⁶ DOSKOČIL, Oldřich. *Z dějin litoměřického divadla a divadelnictví*. Litoměřice: Město Litoměřice, 2002, str. 30–33. ISBN 80-903156-0-7.

⁸⁷ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, přílohy k plukovní kronice, příloha č. 58 – České slovo 8. 9. 1935, článek *Zněmčené město vítá armádu*.

nepřátelství, kterých se dopouští. Jako příklad uvedl sabotážní akce, při nichž došlo k přestřihnutí vedení Hughesova telegrafního přístroje a odcizení telefonního kabelu. Autor článku toto chování dává za vinu henleinovskému hnutí, které štvě Němce proti jejich českým sousedům.⁸⁸ Na příkladu těchto článků můžeme vidět, že opravdu nelze vztah německé menšiny k armádě ani k republice jednoduše kategorizovat na kladný, nebo záporný.

V samotných Litoměřicích také nebyla situace jednoznačná, a to ani v nejnapjatějších dnech roku 1938. Svědectví nám o tom přináší místní německé noviny „Leitmeritzer Zeitung“ (dále již jen LZ) a úřední zpráva o příjezdu Konráda Henleina do Litoměřic. Na oslavách 1. května se podle zpráv LZ shromáždilo na náměstí přes 20 000 lidí, kteří si vyslechli plamenný projev poslance a krajského vedoucího za SdP F. Maye, po jehož skončení se nadšený dav měl přihlašovat zvoláním „*Sieg Heil*“ k nacismu a vyjadřovat přání německého lidu k připojení Sudet k Říši.⁸⁹ Téměř o tři měsíce později 27. srpna přijel do Litoměřic předseda sudetoněmecké strany Konrád Henlein, na něhož čekalo kolem 4000 osob, z toho asi 1000 patřilo mezi jeho odpůrce. Při jeho příjezdu se z davu lidí opět ozýval nacistický pozdrav „*Sieg Heil*“, ale také „*Es lebe die Republik*“ (*Ať žije republika*).⁹⁰

Co se týče vtažů mezi německými civilisty a armádou, tam je nutné konstatovat, že hlavně v období krátce po vzniku republiky bylo poznamenáno četnými konflikty. Jednalo se o drobnější incidenty, kdy například příslušníci československého domácího vojska strhávali občanům velkoněmecké kokardy, nebo se snažili poškodit sochu císaře Josefa II.⁹¹ Českoslovenští vojáci si naopak zase stěžovali na neuctivé chování Němců při hraní státní hymny na oslavách 28. října.⁹² Zaznamenáno bylo ale také několik střetů, při nichž došlo k těžkému ublížení na zdraví. Vojenská policie a vojenské justiční oddělení v Terezíně mělo v té době opravdu hodně práce.

6.3.1 Výtržnosti ½ praporu 8. střeleckého pluku

Podle hlášení zaslaném na Ministerstvo národní obrany posádkovým velitelem v Litoměřicích byly zpočátku vztahy vojáků a občanů Litoměřic na dobré úrovni a nedocházelo k žádnému rušení klidu ani z jedné strany. Obyvatelstvo se nechovalo vůči vojákům provokativně, a to navzdory štvavé kampani, která proti republice probíhala v německých časopisech. Situace se

⁸⁸ VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, přílohy k plukovní kronice, příloha č. 58 – České slovo 8. 9. 1935, článek Mezi Němci jako v zajetí....

⁸⁹ SOkA Litoměřice, Leitmeritzer Zeitung, ročník 68, z 2. května 1938, str. 2.

⁹⁰ KOTYZA, SMETANA, TOMAS, str. 312.

⁹¹ VÚA Praha, sdružený fond posádková velitelství, karton Posádková velitelství Litoměřice, Vyšetření poměrů u půlpraporu střeleckého pluku.

⁹² Tamtéž, Deník posádkového velitelství v Litoměřicích od 15. srpna do 30. dubna 1920.

změnila s příchodem ½ praporu 8. střeleckého pluku. Členové tohoto oddílu začali brát ihned po příjezdu zákon do vlastních rukou a ničili obecní majetek symbolicky spojený s minulým státním zřízením. Poškodili sochu císaře Josefa II., strhli horní část fasády vojenského velitelství, na níž byla zobrazena dvouhlavá orlice a místním občanům odcizovali kola a povozy. Jejich řádění zamezil až zásah vojenské policie. Posádkový velitel tedy ve své zprávě navrhl přesunout tuto jednotku do jiného „českého“ města. Jeho návrhu bylo na ministerstvo vyhověno a pluk byl posléze poslán do vojenského tábora v Milovicích.⁹³

6.3.2 Výtržnosti 26. března 1920

V Litoměřicích se dne 26. března 1920 konala schůze německé nacionální strany v místní tělocvičně. O této události se dozvěděli i příslušníci místní vojenské posádky, které zejména popudila informace, že se schůze má zúčastnit německý nacionalista Lodgman, který byl znám svými výroky proti republice a proti prezidentu Masarykovi. Vojáci se schůze zúčastnili od jejího počátku a z nejasné příčiny začali při jednom z projevů hlasitě pískat a křičet: „*Vsechno ven!*“ Nejpravděpodobnější variantou je, že je popudil projev řečníka. Vojáci mezitím pátrali hlavně po zmiňovaném Lodgmanovi, který – jak se ukázalo – vůbec nebyl přítomen. Při kladení odporu přítomných došlo k násilnostem a k materiální škodě. Celou situaci ve svém svědectví popsal poručík Svoboda. Ten v inkriminovanou dobu procházel kolem a všiml si výtržností, které se zatím přesunuly z vnitřních prostor před tělocvičnu. Podle výpovědi se násilností účastnilo kolem 80 příslušníků československého zahraničního vojska, hlavně ruských legionářů. Vojáci měli být vyzbrojeni bajonety, obušky, kamením a opasky. Celou situaci uklidnil až společný zásah vojenské a obecní policie. Vojenská policie se pak ujala vyšetřování celého incidentu, ale k žádnému podstatnému závěru nedošla. Svědectví na obou stranách byla velmi protichůdná, hlavně němečtí představitelé se snažili celou situaci zveličit. Například německé noviny LZ popisují událost jako krvavý střet, při kterém bylo několik účastníků schůze pobodáno vojáky.⁹⁴ Vyšetřování však ukázalo, že nikdo pobodán nebyl a přítomní si odnesli jen lehčí zranění. Zjištěna nebyla ani jména legionářů, kteří napadení iniciovali. Jediné, co se podařilo zjistit, byl fakt, že většina vojáků na místě byla účastníky kurzu finanční stráže. K potrestání viníků tedy nedošlo.⁹⁵

⁹³ VÚA Praha, fond MNO Presidium 1918–1923 sign. 8/185, karton 66, 8. střelecký pluk.

⁹⁴ SOkA Litoměřice, Leitmeritzer Zeitung, ročník 50, 27. března 1919, str. 1.

⁹⁵ VÚA Praha, fond MNO Presidium 1918–1923, sign8/185, karton 66, výtržnosti dne 26. března.

6.3.3 Výtržnosti čs. střeleckého pluku č. 2

Ani příslušníci 2. pluku po svém příjezdu do Litoměřic nezůstali bez poskvrny. Dne 28. dubna 1920, tedy jen několik málo dnů po svém příjezdu, se několik vojáků zmiňovaného pluku vracelo v 1 hodinu ráno zřejmě pod vlivem alkoholu zpět do kasáren. Jejich zpěv vyrušil litoměřického občana Süssmana, který otevřel okno a nabádal vojáky k tichosti, ti však jeho pokynů nedbali a pokračovali dále ve zpěvu. Süssman poté z okna zakřičel „*tsechische pagage*“. Vojáci po této poznámce hodili do okna kámen a násilím vtrhli do domu, kde hledali Süssmanův byt. Mezitím do objektu vstoupili i kolemjdoucí námořníci československého válečného loďstva a v bytě dotyčného odcizili zlaté hodinky a peněženku. Legionáři 2. pluku si však tohoto incidentu všimli, námořníky zbili a odcizené předměty navrátili majiteli. Po přivolání vojenské policie byli námořníci vzati do vazby, ale ostatní byli zatím necháni na svobodě. Proti všem však bylo zahájeno trestní řízení.

V tomto případě viníci trestu neunikli. Celkem šest legionářů 2. střeleckého pluku bylo vojenským soudem shledáno vinnými tím, že násilím vtrhli do domu paní Schwertnerové a přitom poškodili dveře objektu, dále pak násilím vtrhli do bytu pana Süssmana, přičemž opět poškodili dveře a rozbili okno. Celkem tak napáchali škodu za 360 Kč. Dále byli vinni těžkým ublížením na těle, kterého se dopustili na vojína Richterovi. Tento voják se pokoušel odcizit onu zmíněnou peněženku a hodinky. Soudce odsoudil četaře Kohouta jako iniciátora celé akce k 6 měsícům žaláře zotřeseného tvrdým lůžkem, zbylých pět legionářů pak na dobu čtyř měsíců tvrdého žaláře, taktéž s tvrdým lůžkem a samovazbou po dobu prvního a posledního měsíce.⁹⁶

⁹⁶ VÚA Praha, fond MNO Presidium 1918–1923 sign. 8/185, karton 66, Výtržnosti vyvolané československými vojíny.

7 Září 1938 v Litoměřicích

Na začátku roku 1938 proběhlo v Litoměřicích sloučení občanských stran s SdP, která tak zcela ovládla místní politiku. Příklon německého obyvatelstva k nacismu se poté potvrdil i v obecních volbách v červnu téhož roku, kdy Henleinovci získali ve městě 65,54 % hlasů, což odpovídá 93,4 % všech německých hlasů. Nová městská rada si na zasedání 1. září zvolila jako starostu Eduarda Breuera, který se však kvůli vypjaté situaci svého nového úřadu neujal. Po norimberském projevu Adolfa Hitlera 12. září propukly v pohraničí nepokoje, které musely potlačit ozbrojené složky. Vedoucí představitelé SdP včele s Henleinem ze země utekli a strana byla následně zakázána. I v Litoměřicích se konala velká demonstrace za připojení Sudet k Říši. Účastníci se shromáždili po zmiňovaném projevu v deset večer na náměstí, odkud v sevřených řadách pochodovali městem, zpívali německou hymnu, a dokonce došlo k napadení československých četníků. Po vyhlášení všeobecné mobilizace nenastoupilo ke svým plukům několik místních Němců, kteří buď uprchli do Německa, nebo se schovávali v místních lesích.

Po podpisu mnichovského diktátu se v Litoměřicích opět demonstrovalo za připojení k Říši, jelikož bylo město zařazeno až do pátého okupačního pásma, kde se měl nejdříve konat lidový plebiscit o připojení. K tomu však nikdy nedošlo a jednotky wehrmachtu obsadily i toto pásmo. Čeští vlastenci ve městě se rozhodli uchránit památku básníka Karla Hynka Máchy, který byl symbolem českého kulturního života ve městě, před možnou dehonestací ze strany Němců a večer 1. října se rozhodli jeho ostatky tajně exhumovat a převézt do Prahy. Jeho ostatky pak svým odchodem z města následovalo i více než 5000 Čechů, proti kterým se po Mnichovu rozběhla masivní kampaň. Byly zakázány české nápisy a oficiální úřady vyzývaly k diskriminaci českých obchodů. Město musela samozřejmě opustit i československá vojenská posádka, která tak učinila 10. října, a o den později se Litoměřice dostaly oficiálně pod německou správu. V bývalých kasárnách Jiřího z Poděbrad se pak usadil 52. pěší pluk wehrmachtu.⁹⁷

⁹⁷ KOTYZA, SMETANA, TOMAS, str. 312–315.

8 Další vývoj 2. pěšího pluku a Litoměřic jako posádkového města

Někteří vojáci a důstojníci 2. pěšího pluku se ihned po okupaci zapojili do ilegální odbojové činnosti a jeho členy můžeme nalézt jak v zahraničním, tak v domácím odboji. Doma byli jeho členové nejaktivnější na Mladoboleslavsku a Mělnicku. Bohužel odboj byl ve své činnosti hned na počátku nacisty dosti ochromen a s příchodem Heydricha téměř přestal existovat. K obnově došlo v mladoboleslavském okrese na jaře roku 1943, kdy se sloučily všechny místní odbojové buňky. Nově zformovaná podzemní síť si dala za úkol bojovat proti okupantům hlavně se zbraní v ruce, což v praxi znamenalo provádět diverzní akce. V roce 1944 postihlo odboj opět hromadné zatýkání jeho představitelů, ale morálku revolucionářů se tentokrát zlomit nepodařilo. Od března 1945 hnutí podporovalo partyzánské jednotky a doplňovalo jejich členskou základnu. Byla také založena česko-sovětská partyzánská brigáda „Národní mstitel“, která měla v květu 1945 více jak 500 členů a během své činnosti provedla na dvacet destrukčních zásahů, při nichž bylo použito na 200 kg trhaviny. Celkem za války padlo 31 bývalých příslušníků pluku. Z toho jich 24 bylo popraveno za odbojovou činnost v protektorátu, 4 padli v bojích a jeden byl umučen.⁹⁸

Po válce se obnovený 2. pluk nakrátko vrátil do Litoměřic, ale roku 1949 se s tímto městem nadobro rozloučil. Samotné Litoměřice však o vojenskou posádku nepřišli. V době komunistické totality zde působili hlavně ženisté a spojovací vojsko. Po listopadu 1989 zde vojáci opět zůstali a dokonce se zde začala stavět moderní kasárna a výcvikový prostor pro ženijní vojsko. Od jejich zamýšleného umístění do Litoměřic se však upustilo. Nakonec z Litoměřic odešli ženisté, a tak v roce 2003 skončila téměř sto let trvající tradice Litoměřic jakožto posádkového města. Po armádě ve městě zůstaly budovy bývalých kasáren a správní budovy velitelství, bohužel město je dle mého názoru dosud nedokázalo efektivně využít.

⁹⁸ Ročenka 1948, str. 15–37.

9 Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo popsat dějiny Pěšího pluku č. 2 Jiřího z Poděbrad a propojit je s dějinami každodennosti v Litoměřicích s ohledem na to, jak je ovlivňovala místní vojenská posádka, které byl pluk součástí. Téměř celou mojí práci se prolíná téma vztahu litoměřických Němců k československé armádě a celkově k první republice jako takové. Proto jsem považoval za důležité přiblížit všeobecný historický kontext doby, který se také ve většině případů napojoval na jednotlivé události spojené přímo s plukem nebo s městem Litoměřice. V textu se tedy objevily i obecnější kapitoly týkající se národnostní situace ve městě, dále bylo poukázáno na legionářskou minulost zkoumaného vojenského útvaru, vznik a vývoj československé armády a na další dílčí témata, která dokreslují obraz toho, jak vypadalo zkoumané období. Při hodnocení jednotlivých událostí jsem se snažil být maximálně objektivní a jednotlivé prameny jsem vždy vnímal v kontextu toho kým a v jaké době byly napsány. Díky tomu bylo možné odpovědět na hlavní otázky, které si práce klade.

Odpověď na otázku „Jak ovlivňovala vojenská posádka běžný život v Litoměřicích?“ jsem našel v dobových pramenech, které poměrně obsírně popisují jednotlivé události. Z práce jednoznačně vyplývá, že vojáci ovlivňovali dění ve městě téměř v každém směru. Už jen tím, že se ve městě vyskytovali ovlivnilo národnostní složení obyvatelstva což se promítlo i do politického života, protože české strany ve městě díky tomu získávaly více hlasů, alespoň do roku 1927, kdy bylo vojákům plošně zakázáno účastnit se voleb. Kromě politického života ovlivňovala armáda i kulturní život. Hlavně prostřednictvím svých početných akcí, které pořádala. Ať už to byla divadelní představení, koncerty plukovní hudby, nebo oslavy různých výročí, vždy se tyto události těšili velké návštěvnosti místních občanů. V neposlední řadě byla přítomnost československé armády symbolem pro místní Čechy, že i přes německý charakter města jsou stále součástí československého národa a Litoměřice součástí republiky.

Poněkud komplikovanější bylo v rámci výzkumu zjistit, jak se k přítomnosti vojska stavělo německé obyvatelstvo. Prameny nám totiž přinášejí v některých případech poněkud protichůdná tvrzení, což se ostatně potvrzuje i v této práci. I tento fakt nám však ukazuje, že vztah Němců k armádě ve zkoumaném období nelze paušalizovat, protože si prošel jistým vývojem. Celou problematiku můžeme rozdělit do tří etap. První z nich je období krátce po vzniku Československa, kdy se německé obyvatelstvo otevřeně postavilo proti vzniku nového státu a docházelo k četným konfliktům s československými ozbrojenými složkami, které

pokračují i po zániku provincie Deutschböhmen. Toto období symbolicky zakončuje rok 1921, kdy proběhne mobilizace, do které se zapojí i někteří němečtí záložníci. Ve druhém období, které je alespoň z pohledu litoměřické posádky nejklidnější, se vztahy obou stran částečně narovnávají, ale určitě nelze říci, že by Němci vyjadřovali k československé armádě nějaké velké sympatie. Naopak můžeme říct, že se k příslušníkům vojska chovají spíše apaticky a často i pohrdavě. Jsou však zaznamenány i výjimky, při kterých projevují němečtí občané loajalitu k republice i armádě. Důkazem budiž politika litoměřického starosty německého původu Franze Křepka. Toto období končí částečně nástupem nacistů k moci v Německu a definitivně pak rokem 1938. Smutným faktem zůstává, že v tomto roce se litoměřičtí Němci v obecních volbách rozhodli dát 93,4 % svých hlasů Henleinově SdP. Zda je k tomu vedla špatná dlouhodobá politika československých vlád vůči německé menšině, nebo zda je k tomu vedli jiné skutečnosti není tématem této práce, proto jej nebudu ani otvírat. Faktem však zůstává, že právě příklon většiny sudetských Němců k nacismu vedl po válce k jejich odsunu.

Dále si práce kladla za cíl popsat dějiny 2. pěšího pluku, a to se díky zachovalým a obsáhlým materiálům ve vojenském archivu podařilo. Plukovní kronika pak zprostředkovala pohled do každodenního života vojáků, což bylo přínosné hlavně při propojování historických událostí týkajících se zároveň pluku i města. Možnost rozšířit práci vidím ve větším popisu historie legionářského 2. střeleckého pluku, protože pramenná základna k tomuto tématu je opravdu velká. Určitě by také bylo možné zaměřit se podrobněji na fungování pluku i po jeho obnovení v roce 1945. Určený rozsah práce to však nedovoloval a ani to nebylo jejím cílem. Celkově však mohu konstatovat, že cíle stanovené v úvodu práce byly naplněny.

10 Seznam použitých informačních zdrojů

POUŽITÉ PRAMENY:

SOkA Litoměřice – fond Leitmeritzer Zeitung.

VÚA Praha – fond MNO Presidium 1918–1923.

VÚA Praha – fond Kmenové a kvalifikační listiny vojenských osob: Antonín Hasal.

VÚA Praha – fond Kmenové a kvalifikační listiny vojenských osob: Josef Tomeček.

VÚA Praha – fond Velitelství pěšího pluku 2.

VÚA Praha – sdružený fond Posádková velitelství Litoměřice.

POUŽITÁ LITERATURA:

DOSKOČIL, Oldřich. *Z dějin litoměřického divadla a divadelnictví*. Litoměřice: Město Litoměřice, 2002. ISBN 80-903156-0-7.

DRNEK, Jan a Václav VONDROVSKÝ. *Hoši jako květ: Příběh pluku a města 1683–2010*. Plzeň: Občanské sdružení Street, 2010. ISBN 978-80-254-6937-8.

FIDLER, Jiří a Václav SLUKA. *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920–1938*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-256-2.

HAMÁK, Bedřich a Ivan VONDROVSKÝ. *Mobilizovaná Československá armáda 1938*. Dvůr Králové: FORTprint, 2010.

KLECANDA, Vladimír. *Operace československého vojska na Rusi v letech 1917–1930*. Praha: Československý vědecký ústav vojenský, 1921.

KOLEKTIV. *Kronika 2. československého pěšího pluku Jiřího z Poděbrad 1916–1920*. Praha: Nákladem pluku, 1926.

KOLEKTIV. *Ročenka 1938 Legionářů a příslušníků pěšího. pluku 2 Jiřího z Poděbrad*. Praha, 1938.

KOLEKTIV. *Ročenka 1948 Legionářů a příslušníků pěšího. pluku 2 Jiřího z Poděbrad*. Praha, 1948.

KOLEKTIV. *Vojenské dějiny Československa III. díl (1918–1939)*. Praha: Naše vojsko, 1987.

KOTYZA, Oldřich, Jan SMETANA a Jindřich TOMAS. *Dějiny města Litoměřic*. Litoměřice: Město Litoměřice, 1997. ISBN 80-85433-48-6.

KVAČEK, Robert. *První světová válka a česká otázka*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2013. ISBN 80-7254-448-9.

LAKOSIL, Jan a Tomáš SVOBODA. *Sudety 1938: pohledem důstojníků německé armády*. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 978-80-204-2894-3.

MACEK, Jaroslav. Litoměřicko v roce 1918. In: *Vznik samostatného Československa a Severní Čechy – Historický sborník Ústecka 1968*. Ústí nad Labem: Okresní archiv Ústí nad Labem, 1968.

MAJEWSKI, Piotr, *Bojovat či ustoupit? Možnosti obrany Československa na podzim 1938*. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2018. ISBN 978-80—905323-4-2.

SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0577-3

SLÁDEK, Zdeněk, *Malá dohoda 1919–1938. její hospodářské, politické a vojenské komponenty*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-820-4

STRAKA, Karel. *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2007. ISBN 978-80-7278-376-2

ŠRÁMEK, Pavel. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932–1939*. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1848-7.

INTERNETOVÉ ZDROJE

KYKAL, Tomáš, 2021. Před sto lety, 24. října 1921, Československo mobilizovalo. In: *Vhu.cz* [online]. 23. 10. 2021 [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/pred-sto-lety-24-rijna-1921-ceskoslovensko-mobilizovalo/>

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA, 2017. Výročí pěšího pluku 2 (Vojenský zpravodaj č. 28). In: *Vhu.cz* [online]. 22. 05. 2017 [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/vyroci-pesiho-pluku-2-vojensky-zpravodaj-c-28/>

KVALIFIKAČNÍ PRÁCE

HUBENÝ, David. *V pozadí a ve stínu: generál Antonín Hasal* [online]. Praha, 2007 [cit. 2022-11-2]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/13134>. Bakalářská práce. Karlova univerzita, Filozofická fakulta. Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.

11 Seznam obrazových příloh

Příloha č. 1: Velitel pluku pplk. Antonín Hasal s pobočníkem při cvičení v roce 1921.

zdroj: VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, kronika 1920–1925, str. 215.

Příloha č. 2: Čelo I. praporu při defilé pluku.

zdroj: VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, kronika 1920–1925, str. 216.

Příloha č. 3: Ministr národní obrany František Udržal při prohlídce slavnostního defilé 3. pěší divize 21. listopadu 1921.

zdroj: VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, kronika 1920–1925, str. 216.

Příloha č. 4: Socha císaře Josefa II., kterou strhli vojáci litoměřické posádky 14. září 1919.

zdroj: Soukromý archiv pana Pavla Ondráka.

Příloha č. 5: Fotbalové družstvo pěšího pluku č. 2, které dne 17. května 1928 porazilo tým terezínské posádky a získali putovní cenu „Soška vítěze“.

zdroj: VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, přílohy ke kronikám, příloha č. 8.

Příloha č. 6: Prosná z turnaje ve prospěch postižených Bulharů, pořádaného 17. května 1928.

zdroj: VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, přílohy ke kronikám, příloha č. 8.

Příloha č. 7: Četař Samec vrhá kouli při pětiboji na oslavách 1. května roku 1928.

zdroj: VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, přílohy ke kronikám, příloha č. 9.

Příloha č. 8: Propagační plakát ochotnického spolku „K. H. Mácha“ na jejich představení „Plukovník Švec“.

zdroj: VÚA Praha, fond Velitelství pěšího pluku 2, karton kroniky, přílohy ke kronikám, příloha č. 14.

Obrazové přílohy:

Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

Příloha č. 5

Příloha č. 6

Příloha č. 7

Příloha č. 8

[illegible]